

2017

У п а т с т в о

за стандардни оперативни процедури за прв одговор
при радиолошки, хемиски и биолошки инцидент

Дирекција за заштита и спасување

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Дирекција за заштита и спасување

У п а т с т в о
за стандардни оперативни процедури за прв одговор
при Радиолошки, Хемиски и Биолошки инцидент

Скопје, декември 2017 година

СОДРЖИНА

Вовед

1. Општа рамка за одговор при Радиолошки, Хемиски и Биолошки инцидент (во натамошниот текст РХБ инцидент)

1.1. Фаза: Прибирање на информации за инцидентот

1.2. Фаза: Менаџирање на местото на инцидентот

1.3. Фаза: Спасување и заштита на човечки животи

1.4. Фаза: Дополнителна специјалистичка поддршка

2. Стандардни Оперативни Процедури (СОП) за Одговор при РХБ инцидент

2.1. Инциденти кои вклучуваат радиолошка контаминација

2.2. Инциденти кои вклучуваат хемиски агенси

2.3. Инциденти кои вклучуваат биолошки агенси

3. Улогата на Тимовите за прв одговор (first responders)

3.1. Тим од полиција

3.2. Тим од итна медицинска помош

3.3. Тим од пожарникари

4. Улогата на структурите за поддршка

4.1. Сили за Заштита и спасување

4.2. Тимови од Црвениот крст

4.3. Специјализирани единици од Полиција

4.4. Специјализирани единици од АРМ

4.5. Обезбедување на друга поддршка

4.6. Меѓународна помош

5. Принципи и Процедури-Корисни инструкции за организација на одговорот

6. Прилози:

Прилог 1: Поимник

Прилог 2: Табела за опсегот на смртоносен бран на експлозија

Прилог 3: Табела за оружје за масовно уништување

Прилог 4: Матрица на симптоми од биолошки агенс

Прилог 5: Матрица на симптомите за РХБ контаминанти

Прилог 6: Преглед на минимум стандарди за опрема и материјално технички средства за заштита (према НАТО необврзувачки упатства)

Прилог 7: Карактеристики на нивоата на заштита

Прилог 8: Табела за начинот на гасење при инцидент во транспорт на опасни материји

Прилог 9: Консултирани прописи, стандарди и публикации

ВОВЕД

Инструкции кон целта на Упатството

Ова Упатство дава инструкција за стандардни оперативни процедури (заеднички термин за мерки и активности) за тимовите за прв одговор (first responders) и структурите за поддршка кои се применуваат од страна на полицијата, пожарникарите, медицинските служби, силите за заштита и спасување и други служби за поддршка во заштитата и спасувањето.

Упатството е првично наменето за тимовите за прв одговор кои први пристигнуваат на местото на инцидентот по добиената информација или предупредување, но исто така и на оние кои обезбедуваат поддршка на тимовите за прв одговор.

Упатството ќе биде воедно од голема помош и за носителите на одлуки на местото на инцидентот како и потсетник за изведувачите и менаџерите од соодветни установи и служби кои веќе поседуваат компетентно познавање на управување со ресурсите на местото на инцидентот или на местото на голема несреќа/катастрофа.

Знаејќи дека терористичките напади најчесто вклучуваат употреба на радиолошки, хемиски и биолошки (во натамошниот текст РХБ) агенси, овој документ треба да им помогне на корисниците во идентификување на заканите и ризиците, како и во изборот на активностите кои треба да се превземат веднаш. Исто така ќе се применува и за случајно испуштање на РХБ агенси од технолошки/ индустриски процеси (хаварии на инсталациите и/или друго) или за време на транспортот на опасни материи.

Со оглед на комплексноста на РХБ инцидентите за секој поединечен инцидент се определува и селектира редослед на активности.

Ова Упатство е специфична алатка која претставува селекција на меѓународните стандарди (НАТО, ИАЕА, итн) и најдобрите практики (на пр. Шведска, САД) усогласен со домашното законодавство.

Бидејќи секој РХБ инцидент, дури и индустриска несреќа, потенцијално може да биде терористички напад и како таков е опфатен со овој документ задолжително се вклучува Обвинителството кое ја води истрагата.

Упатството претставува организиран систем на постапки и мерки кои треба да се превземат при РХБ инциденти како и преглед на потребната заштитна опрема и подготвеноста на тимовите за прв одговор (first responders).

Содржината на Упатството треба да им помогне на надлежните институции, органи, служби, организации и институти: да воспостават структури или да ги прилагодат и надградат постоечките структури, да предвидат преглед на опрема и ниво на потребни способности на членовите на тимовите за прв одговор и структурите за поддршка за ефективно и ефикасно остварување на мисијата и

задачите за отстранување на последиците и заштитата и спасувањето на луѓето од РХБ агенси/супстанции.

РХБ-тероризам, РХБ-криминал и шверц на опасни материи или РХБ технолошко-индустриските несреќи претставуваат опасни инциденти во кои навремен и ефикасен одговор на РХБ-заканата ќе зависи од способноста на тимовите за прв одговор. Нивната способност се должи на нивото на опременост, обученост и мотивираност како и организационата структура, начинот на распоредување и примената на стандардните оперативни процедури.

Упатството е поделено на следниве поглавја:

1. Општа рамка за одговор при РХБ инцидент-ова поглавје обезбедува инструкции во врска со содржината на генеричкиот/општиот одговор на инцидентот каде е инволвиран РХБ уред/направа/агенс. Овој одговор понатаму се развива во посебни процедури за секој конкретен инцидент со Р/Х/Б агенс/уред/направа или било која комбинација од нив како и улогите на силите за одговор.

Општата рамка се состои од четири фази на одговор:

- 1.1. Собирање на информации за инцидентот,
- 1.2. Менаџирање со инцидентот на самото место,
- 1.3. Спасување и заштита на човечки животи и
- 1.4. Дополнителна специјалистичка поддршка.

2. Стандардни Оперативни Процедури (СОП) за Одговор при РХБ инцидент-ова поглавје обезбедува кратки инструкции за процедурите за одговор за секој конкретен инцидент со Р /Х / Б агенс/уред/направа и тоа:

- 2.1. Инструкции за одговор при радиолошки инцидент,
- 2.2. Инструкции за одговор при хемиски инцидент и
- 2.3. Инструкции за одговор при биолошки инцидент.

Инструкциите содржат општи информации за карактеристиките на Р, Х, Б компонента како и активностите кои се препорачуваат да бидат превземени од страна на тимовите за одговор. За идентификување на карактеристики те на поедини компоненти при масовно уништување (нивниот смртоносен опсег и симптоми) корисникот на упатството може да ги користи табелите дадени во Прилозите (Прилози 2-5).

3. Улогата на тимовите за прв одговор

4. Улогата на структурите за поддршката

5. Дополнителни инструкции за организација на одговорот-овој дел од Упатството во детали ги објаснува клучните принципи и во прилог содржи

одредени инструкции релевантни за организацијата на одговорот на ХБРН инциденти (инструкции за менаџирањето, координацијата и контролата, заштитата и безбедноста на спасувачите и жртвите во инцидентот, организација на деконтаминацијата како и други релевантни инструкции).

6. Прилози -Прилозите се особено важни, тие го збогатуваат овој прирачник со референци за специфични РХБ агенси (Прилози 2-5), ја даваат и минималната стандардна опрема која е потребна за РХБ заштита според стандардите на НАТО (Прилог 6), карактеристиките на нивоата на заштита (Прилог 7), табелата за начинот на гасење при инцидент во транспорт на опасни материји (Прилог 8) како и Консултирани прописи, стандарди и публикации (Прилог 9).

Упатството е изработено врз основа на соодветните меѓународни инструменти и механизми (упатства, планови, итн.) како и стандарди препорачани од референтни меѓународни организации (НАТО, ИАЕА, СЗО, итн.) и теоретски искуства и најдобри практики од државите со развиени системи за РХБ заштита.

Планот за комуникација во одговорот при РХБ инцидент, за засегнатите страни е посебен документ, развиен од страна на надлежните министерства и другите релевантни органи врз основа на донесените закони. Процедурите на мултисекторски комуникации за одговор во согласност со препорачаните дејства во овој прирачник, треба да бидат во правните процедури одобрени, развиени и усвоени од страна на надлежните институции, така што Планот за комуникација не е дел од ова Упатство.

I – Инструкции за специјализираните служби и единици во менаџирањето со последиците од РХБ инциденти

ПРОЦЕНЕТЕ ДАЛИ НАСТАНОТ Е РХБ ИНЦИДЕНТ

Можни индикатори:

- Терористички напад-се проценува дали целта на нападот е цел на закана, на пример: политички собир, спортски настан, ранлива структура или нешто слично?
- Технолошки инцидент-се проценува дали инцидентот произлегува од грешка во технолошкиот процес или транспортот?
- Дали за овакви закани има претходни сознанија?
- Дали има многу жртви?
- Дали меѓу жртвите има и спасувачи?
- Дали при инцидентот се присутни опасни материи или се претпоставува дека е можно нивно присуство?
- Дали имало експлозија?
- Дали имало секундарен инцидент/експлозија?

АКО БИЛО КОЈ ОД ИНДИКАТОРИТЕ Е ПРИСУТЕН

- Задолжително се подигнува свеста за СИГУРНОСТ и зголемена претпазливост за време на операциите за справување со последиците, заштитата и спасувањето.

ЗАБЕЛЕШКА: Во секој РХБ инцидент (без разлика дали тоа е терористички акт или технолошки инцидент), се консултира Јавното обвинителство.

Во случај на ослободување или примена на РХБ агенси, инцидентот треба да не упати дека е настан од висок ризик, со потенцијални терористички намери, бидејќи разликата помеѓу таквите ситуации често не може да се воочи.

Обвинителот прави инстант пресуда и одлучува дали лично да ја превземе истрагата и да учествува во менаџирањето со ситуацијата, или да дозволи полицијата да спроведе истрага или да превземе други мерки од надлежност на Јавното обвинителство.

1.

**ОПШТА РАМКА ЗА ОДГОВОР
ПРИ РХБ ИНЦИДЕНТ**

1. ОПШТА РАМКА ЗА ОДГОВОР ПРИ РХБ ИНЦИДЕНТ

Општата рамка за одговор им помага на институциите да ги идентификуваат расположливите оперативни ресурси за одговор, да ги идентификуваат нивните недостатоци како и да се подигне нивото на опременост и обученост на структурите за одговор.

Инструкциите за активностите може и треба подетално да се развијат во рамките на Планот за комуникации со цел да се определи која институција, кои процедури, мерки и активности ќе треба да ги спроведува.

Општиот одговор е развиен во четири фази и се применува на ситуации кои настануваат од моментот на известување за инцидентот и тоа:

1.1. Фаза: Прибирање на информации за инцидентот,

1.2. Фаза: Менаџирање со местото на инцидентот,

1.3. Фаза: Спасување и заштита на човечки животи и

1.4. Фаза: Дополнителна специјалистичка поддршка.

Овие фази ги содржат најважните процедури и мерки.

Важни забелешки:

Во случај на технолошки инцидент/несреќа, **први ќе реагираат** вработените, стручни кадри од "**Правниот субјект**" т.е. професионален оперативен тим, кој е опремен и обучен за одговор, пред да дојдат тимовите за прв одговор (полиција, пожарникари и прва медицинска помош).

Одговорниот технички персонал и/или професионален оперативен тим за одговор, кои го спроведуваат Внатрешниот план за одговор, ги спроведуваат следните минимум активности:

- Го известуваат одговорниот менаџер и/или службите за прв одговор (полиција или пожарна) за инцидентот/несреќата.
- Со употреба на заштитна опрема ги евакуираат работниците и ги изнесуваат жртвите од контаминираниот простор на безбедно место.
- Со употреба на заштитна опрема со потребно ниво на заштита се обидуваат да го спречат натамошното ослободување и ширење на опасната материја (и).
- Во случај на неконтролирано ширење на токсични/опасни супстанции кон населените места му помагаат на најблиското одговорно оперативно тело во предупредување на јавноста, сузбивање на паниката и издавање на насоки за самозаштита.
- Специјализираната РХБ опрема и вработените лица кои се обучени за одговор се ставаат на располагање на тимовите за прв одговор во отстранувањето на последиците и во заштитата и спасувањето на загрозените работници, опрема и друго.

- Определуваат компетентно лице за да ги планира и целосно менаџира првичните активности на одговор на тимовите кои дејствуваат на самото место на настанот се до доаѓањето на инцидент командирот кој по пристигнувањето го превзема водењето на активностите.

1.1. ФАЗА: ПРИБИРАЊЕ НА ИНФОРМАЦИИ ЗА ИНЦИДЕНТОТ

Во оваа фаза информациите се собираат и разменуваат, се проценува состојбата и се повикуваат и ангажираат тимовите за одговор.

1.1.1. Известување и размена на информации

- Известување за РХБ инцидентот.
- Собирање на информации и потврдување на инцидентот.
- Размена на информации помеѓу тимовите за одговор.
- Извидување на загрозеното место на инцидентот и на поширокиот простор (процес на преглед на состојбата, на пример ако РХБ инцидентот се случил на место со голем број на луѓе или во населено место, тогаш потребно е да се размисли за итно предупредување на јавноста и доколку е потребно да се спроведе итна хоризонтална евакуација (во оваа активност се вклучуваат структури на заштитата и спасувањето) на место со безбедно растојание, како што е наведено во поглавје 2 од овој Прирачник).
- Почетна процена на ситуацијата и потребните адекватни ресурси.
- Ако се случил голем инцидент и проценетите последици се многу интензивни, во зависност од видот и количеството на ослободениот опасен материјал/агенс, се превземаат активности за рано предупредување на загрозеното население во околината и се дава упатство за мерките за самозаштита заради спречување на паника.

1.1.2. Активирање, пристигнување и ангажирање на тимовите за прв одговор на местото на инцидентот

- Пристигнување и распоредување на тимовите во загрозената област.
- Внимателен пристап до местото на инцидентот и првична процена на ситуацијата.
- Поставување на единствена инцидент команда (со сите присутни релевантни служби и агенции): се воспоставуваат клучните функции на командирот, на офицерот за безбедност и на евалуаторот (ако не е присутен ниту еден од наведените се бара ангажман по направената процена).
- Визуелно набљудување и идентификација на РХБ индикатори.

- Определување на видот на инцидентот, дали има присуство на некои РХБ агенсии/уреди.
- Процена на бројот и состојбата на жртвите.
- Процена на потребните ресурси и барање за истите (антидот/противотров, брза помош, болнички кревети на располагање, дополнителни можности за прв одговор).
- Процена од потребни специјалистички служби и услуги (експертиза и ресурси).
- Прв Ситуационен Извештај (SITREP) до релевантното тело за менаџирање, или штаб за заштита и спасување.
- Процена на ризикот и идентификација на причините за ризикот (проценета широчина на зоната на ризик на надворешниот безбедносен кордон).
- Издавање на инструкции за лична сигурност на тимовите за одговор (да не се користат електронски уреди во близина на опасни предмети, да се избегне контакт со такви предмети, да се одржува безбедно растојание, итн).
- За максимална сигурност на тимовите за одговор, неопходно е да се планира и да се обезбедат најмалку две лица за поддршка, кои се наоѓа во ладната (Cold) зона и се подготвени да ги превзема повредените лица од тимот за одговор од жешката (Hot) зона.
- Хармонизација на командните планови и меѓу-агенциската интероперабилност.
- Определување на безбедно растојание и простор за дополнителни возила на тимовите за одговор и за транспорт.
- Дополнително пребарување на теренот.
- Разгледување на критичната инфраструктура.

1.2 . ФАЗА: МЕНАЦИРАЊЕ НА МЕСТОТО НА ИНЦИДЕНТОТ

Фаза во која местото на инцидентот е изолирано и обезбедено за да се ублажат/намалат последиците.

1.2.1. Почетни мерки и активности

- Разгледување на метеоролошките и климатските индикатори.
- Воспоставување на обединета команда во безбедната зона (ладна зона).
- Поставување и означување на внатрешниот и надворешниот безбедносен кордон врз основа на идентификација, пресметување и проценка на ризик од контаминација (жешка/топла/ладна зона на контаминација).

- Полицијата ги блокира сите патишта и други крстосници и патиштата во пошироката област на инцидентот.

1.2.2. Активности и мерки за спречување на ширењето на ефектите од инцидентот

- Задржување на агенсот/опасената материја во зоната на ризик.
- Воспоставување на карантин за контаминираните, повредените и болните (ако е потребно).
- Воспоставување на примарно собирно место, место за тријажа и деконтаминациона линија.
- Обележување на поширокото подрачје и поставување на маркирна ограда околу контаминираната зона и спречување на влез на неовластени лица.

1.2.3. Дополнителни оперативни активности

- Дефинирање и воспоставување на зона за дополнителните ресурси за поддршка од релевантните вклучени институции (по можност во пошироката област).
- Воспоставување на безбедни правци и режим на движење во зоната на одговор.
- Заштитивање на местото на одговорот и на доказите за понатамошна истрага.
- Координирано собирање на доказите (вклучувајќи размена на докази од местото на инцидентот помеѓу лабораториите и овластена форензичка и/или друга референтна лабораторија).

При земањето мостри за лабораториски анализи треба да се има во предвид следното:

- неопходна количина на мостра што треба да се земе за анализи,
- вид на контејнер за земени мостри,
- начин на транспорт на мострите до овластена референтна лабораторија,
- процедури за испраќање на мостри надвор од државата (кој ја превзема мострата, кој обезбедува придружба на мострата во текот на транспортот до странската лабораторија надвор од државата, постапка на комуникација со лабораториите, кои се референтни лаборатории во земјата и во странство - **процедурата за земање мостри и понатамошна обработка не се дел од овој Прирачник**),
- формата на запишување при земање на мостри и методологија на запишувањето.

1.3 .ФАЗА: СПАСУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ЧОВЕЧКИ ЖИВОТИ

- Идентификување на итните активности и приоритети.
- Евакуација од жешката зона во топлата зона во просторот пред деконтаминационата линија каде се врши третман (во зоната за карантин и/или третман).
- Ограничување на пристапот до внатрешниот безбедносен кордон (освен за тимовите за прв одговор).
- Обезбедување на сигурни методи и процедури за работа за спасувачите (задачи зададени од командирот и офицерот за безбедност).
- Продолжување на процедурата во постапката за евакуација и спасување на настраданите.
- Примарна тријажа и деконтаминација (итна, медицинска и клиничка).
- Организација на итен медицински транспорт за настраданите деконтаминирани лица (се зема во предвид времето потребно за давање прва помош).

Забелешка: за време на деконтаминацијата на населението пожелно е да се земат во предвид нивните културолошки разлики и можни специфични барања за деконтаминација.

- Обезбедување на потребните ресурси и организирање на превоз за останатото загрошено население (ако тие се во зоната на контаминација, да се направи прво деконтаминација).
- Ограничување на излезот од контаминираната зона за сите лица и опрема, се до нивна деконтаминација.
- Деконтаминација на спасувачите.
- Деконтаминација на личните средства.
- Контакт со медиумите и давање на препораки до јавноста за потребните мерки за заштита и спасување.
- Разгледување на потребата за евакуација на локалното население (во непосредна близина и/или пошироко).
- Разгледување на привремен прекин на виталните комунални услуги.
- Разгледување и спроведување на јавниот ред и мир.
- Планирање и спроведување на активности за заштита на болниците од секундарна контаминација.

1.4. ФАЗА: ДОПОЛНИТЕЛНА СПЕЦИЈАЛИСТИЧКА ПОДДРШКА НА

ТИМОВИТЕ ЗА ПРВ ОДГОВОР

Тимовите за прв одговор често пати не можат да се справат со сите активности кои треба да се превземат при инцидентот и затоа потребно е ангажирање на дополнителни сили од релевантните/надлежни органи на сите нивоа (вклучувајќи ја и поддршката од вооружените сили како и/или меѓународната помош), дополнителна логистика и специјалистичка поддршка и ресурси.

За да се обезбеди ефикасност на планираната поддршка на тимовите за прв одговор, неопходно е во право време (рана фаза) да се известат институциите за поддршка при инцидентот/несреќата.

1.4.1. Известување

- Се известуваат релевантните надлежни органи на сите нивоа за состојбата на теренот и се доставуваат барања за асистенција (Забелешка: ако се работи за инцидент со големи ефекти кои брзо се шират и постои ризик инцидентот да прерасне во несреќа, надлежните структури за заштита и спасување на локално ниво брзо и ефикасно дејствуваат).
- Се известуваат експерти, специјалисти и разни специјализирани служби/институции и се бара нивно ангажирање за поддршка.
- Се разгледува потребата за барање помош од АРМ, ЕУ механизмот за цивилна заштита и меѓународна помош {(МААЕ (IAEA), СЗО (WHO), OPCW, НАТО (NATO))}
- Се доставува извештај за состојбата (SITREPs) до сите специјализирани служби/институции и експерти кои треба да бидат информирани за ситуацијата и кои можат да обезбедат поддршка ако е потребна.

1.4.2. Процена

- Процена на последиците од инцидентот на самото место, населението и неговиот имот.
- Процена на ефектите од инцидентот врз виталната инфраструктура.
- Процена на влијанието на ефектите од инцидентот врз животната средина и природните ресурси (воздух, вода, почва и итн).
- Собирање и анализирање на примероци од местото на инцидентот и околината.
- Секундарна закана и прогноза од контаминација.
- Мониторинг на радијационо присуство и ширење.
- Процена на потребните ресурси (краткорочни, среднорочни и долгорочни).
- Разгледување на потребата од дополнителна помош (вклучувајќи и меѓународна).

1.4.3. Поддршка за интегрирање

- Специјалистички совети и/или дополнителни ресурси за дејствување (во однос на логистичка поддршка).

1.4.4. Поддршка за идентификација на супстанцијата

- Потврдување на идентификуваната супстанција земена од местото на инцидентот (од релевантна лабораторија).

1.4.5. Помош на повредените

- Обезбедување информации за болници кои се на располагање.
- Клинички контрамерки.
- Доставување информации до релевантниот медицински персонал за последиците и потребите.
- Здравствена контрола (краткорочна/среднорочна).
- Сместување на екипите за време на инцидентот/несреќата.
- Поставување пункт за жртвите од инцидентот (пример: водење на евиденција за жртвите и слично).
- Поставување пункт за психолошка и социјална помош на жртвите и спасувачите, како и барања за исчезнати лица.

1.4.6. Информации од јавен карактер

- Имплементација на План за комуникација со јавноста.
- Рано предупредување и препораки до јавноста.
- Редовни ажурирања на информациите до јавноста.
- Здравствени совети за населението.

1.4.7. Деконтаминација и намалување/ублажување на последиците

- Процена на потребните ресурси и деконтаминација на возилата и другата опрема на тимовите за прв одговор и тимовите за поддршка.
- Болничка деконтаминација.
- Третман на отпадот од деконтаминацијата.
- Собирање и деконтаминација на лешевите (за идентификација и истрага, за аутопсија, итн.).

- Отстранување на остатоци од рушевини и урнатини од местото на инцидентот.
- Финално РХБ расчистување (за целите на истрагата).

1.4.8. Пост-инцидент и долгорочни активности

- Изготвување и доставување на конечниот извештај за состојбата до сите вклучени субјекти и медиумите.
- Дополнителен психолошки третман и опоравување на жртвите и припадниците на тимовите за одговор.
- Долгорочен мониторинг на здравјето на жртвите и припадниците на тимовите за одговор.

Важна забелешка за мерките за самозаштита на припадниците на тимовите за одговор):

- Секој член од тимот за прв одговор и тимот за поддршка, кој работи во контаминираната зона, треба да има комплет за медицинска помош во комплетот на лична опрема. Истиот вклучува хемиски раствори и антидот/противотрови против иританти, плускавичари и невропаралитични агенси и токсини (или со други зборови: личен комплет за деконтаминација).
- Дури и најмало оштетување на опремата и оделото за лична заштита на припадниците на тимовите упатува на нејзината инвалидност, неважност, бескорисност и зголемување на ризикот од контаминација на припадниците. Пред употреба на IPE- Individual Protective Equipment (Лична заштитна опрема) неопходно е да се провери дали е функционална и дали има оштетување на истата (овде вклучително и функционалноста на уредите за радио комуникација).

2.
СТАНДАРДНИ ОПЕРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ
(СОП)
ЗА ОДГОВОР ПРИ РХБ ИНЦИДЕНТ

2. СТАНДАРДНИ ОПЕРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ (СОП) ЗА ОДГОВОР ПРИ РХБ ИНЦИДЕНТ

2.1. РАДИОЛОШКИ ИНЦИДЕНТ

ОПШТИ ИНФОРМАЦИИ

- Јонизирачкото зрачење е невидливо и без мирис и не може да се почувастува во моментот на изложувањето. Присуството на јонизирачкото зрачење може да биде детектирано, откриено исклучиво со инструменти за таа намена, меѓутоа самите радиоактивни извори може да бидат видливи. Мозни се алфа, бета и гама видови на јонизирачко зрачење.
- Физиолошките знаци и симптоми при изложувањето на јонизирачкото зрачење зависат од видот и начинот на внес, како и од вкупната примена доза. За ниски дози воопшто нема видливи знаци и симптоми додека за високите дози (**над 1Gy**) **не се јавуваат веднаш туку во текот на наредните часови (за многу високи дози) или со денови подоцна (за мали дози).**
- **Во случај кога лицата се контаминирани и имаат други повреди опасни по животот веднаш се превземаат неопходните дејства за спасување и медицински третман (пред деконтаминацијата).**
- Начини на изложување на јонизирачко зрачење: голтање, вдишување, абсорпција-впивање преку кожата, односно пенетрација преку отворени рани или оштетена кожа, како и вбригување-најчесто медицинска примена.
- За да се избегнат или намалат физиолошките несакни ефекти потребно е да се намали вкупната примена доза како и времето за која истата е примена што се постигнува со намалување на времето на изложеност на извор/и на јонизирачко зрачење и зголемување на растојанието од изворот на јонизирачкото зрачење (при тоа не смее да се наруши оперативноста на тимот).
- **Во најголем број случаи противпожарното заштитно одело со заштитна маска APR (Air Purifying Respirators) од било кој тип со заштитна и "SCBA"-системите обезбедуваат доволна заштита на тимовите за прв одговор.**
- Знаци и симптоми на лицата изложени на јонизирачко зрачење:
 - психосоматски реакции,
 - паника,
 - траума и повреди од запалливите и експлозивни направи,
 - можни опекотини, главоболка, мачнина, повраќање, чувство на жед.

АКТИВНОСТ КОИ СЕ ПРЕПОРАЧУВААТ:

- Земете го во обзир правецот на ветерот при доаѓање на местото на инцидентот и при изборот на локациите за собирање на настраданите лица (**ДВИЖЕТЕ СЕ СПРОТИВНО ОД ПРАВЕЦОТ НА ВЕТЕРОТ, НИЗБРДО ИЛИ НИЗВОДНО**).
- Се изолира зоната на ризик во сите правци, на безбедна оддалеченост, **ПРЕПОРАЧАНО РАСТОЈАНИЕ е 100м. и се воспоставува постојан надзор**. Со радиолошки детектор се проверува дозата на радијација и таа во жешката зона (внатрешниот безбедносен кордон) не треба да биде над **100 μ Sv/h** (микросивери на час).
- Заради безбедност се **забранува пристап** на неовластени лица како и индивидуални или масовни собири на местото на инцидентот.
- Сменете ја облеката штом за тоа ќе ви се даде можност.
- **На растојание од 1m околу опасен радиоактивен материјал/извор се изведуваат само нај неопходните активности и активностите за спасување на животни загрозни лица.**
- Изолирајте ја зоната на ризик и обезбедете безбедно растојание како во табелата:

Ситуација	Сигурносен кордон (почетно одредување)
Незаштитен/оштетен потенцијално опасен извор	30м. во околина
Масовно истекување од потенцијално опасен извор	100м. во околина
Оган, експлозија или чадење /пареа каде е вклучен потенцијално опасен извор	300м. радиус
Сомневање за бомба (потенцијална и валкана бомба) експлодирана или неексплодирана	400м. или повеќе за заштита од евентуална експлозија
Инцидент внатре во објект	Опфатените и соседните простории и спратовите одозгора
Огнови или други настани каде се вклучени потенцијално опасни извори и кои можат да го рашират материјалот низ зградата (на.пр. преку вентилационен систем)	Во внатрешноста на објектот и со соодветни растојанија надвор од објектот како што е дадено погоре

- Одбегнувајте допирање на сомнителни предмети за кои се претпоставува дека можат да бидат радиоактивни.

- Одржувајте растојание од изворот на радијација и тоа **колку е појак изворот на радијација толку треба растојанието да е поголемо**. Треба да се има во предвид дека при детонација на "валкана бомба" радиоактивниот материјал се распрскува на пошироко подрачје кое треба да се изолира.
- Веднаш се планира **итна евакуација** од местото на инцидентот **на локација која е спротивено од правецот на ветерот на растојание**:
 - **300м** најмалку - ако **има пожар**,
 - **100м** - ако **нема пожар**.
- Се предупредуваат присутните на местото на инцидентот за можно присуство на мали експлозивни направи кои содржат радиоактивни материји.
- Се известуваат другите локални и државни институции надлежни за одговор, поддршка и истрага (антитерористички тимови, силите за заштита и спасување, медицински установи и болници, судството, АРМ, и релевантни маѓународни организации).
- Во активностите за отстранување на последиците се ангажираат експерти за заштита од јонизирачко зрачење и наредните активности се планираат зависно нивната експертиза во поглед на ефектите од радијацијата и за деконтаминација на луѓето и опремата (инцидент командирот се потпира на експертизата во донесување на брзи одлуки и превземање на активности).
- Да се минимизира времето на изложеност, да се одржува растојанието од изворот на радијација и да се користат цврсти објекти како штит.
- Не се задржувајте во близина на видлив чад или гас. **Ако е можно, покријте го објектот кој емитура енергија или местото со песок или церада како би се спречила или минимизирала понатамошна радијација.**
- За да се спречи контаминацијата се предупредуваат тимовите за одговор да **не конзумираат храна, вода, да не пушат или да не внесуваат било што друго без претходна проверка или деконтаминација.**
- Проверете ја дозата на радијација и контролирајте ја и надвор од сомнителниот простор/зона (консултација со експерт за заштита од радијација).
- Постојано се проверува присуството на радијација и дозата на радијација на останатите спасувачи.
- Се собираат сите радиоактивно контаминирани/изложени лица на местото за пружање на прва медицинска помош. Се обезбедуваат со примарна респираторна заштита (заштитни маски, филтер маски, обични маски за заштита од прашина и слично).
- Дури и кога ризикот од секундарна контаминација е многу низок, припадниците на тимовите за одговор **задолжително** да користат лични заштитни средства

при згрижување на луѓето изложени на радиоактивност. **Настраданите мора задолжително да се деконтаминираат пред да се транспортираат до болницата на понатамошен третман, во спротивно и возилото и болничката просторија и медицинските лица ќе бидат секундарно контаминирани.**

- Проверка и воспоставување на процедура за барањето дозвола за напуштање на контаминираната зона за сите спасувачи и настрадани при инцидентот. При тоа ќе се почитува мислењето на експертот-радиолог.

ВАЖНА НАПОМЕНА: Командирот на местото на инцидентот (on-site commander)/инцидент командир или офицерот за безбедност на местото на инцидентот е одговорен за безбедно чување и доставување на потребните докази на понатамошни истражни постапки и вештачења до релевантните институции (тужителите и кримтехничарите можат да влезат во местото на настанот по завршна РХБ деконтаминација на теренот).

МЕРКИ НА ЛИЧНА ЗАШТИТА:

- Минимално задржувајте се на изложеност и контакт со супстанцијата.
- Одржувајте го препорачаното растојание.
- Засолнете се позади вештачки и природни заклони (згради, возила и друго).
- **Задолжително е користење на лична заштитна опрема на спасувачите: РХБ заштитно одело ниво на заштита С, противпожарно одело со респиратор и маска со филтер за заштита од честици.**
- Технички средства и опрема: радиолошки детектор за откривање на присуството на радиолошко зрачење.

2.2. ХЕМИСКИ ИНЦИДЕНТИ

ОПШТИ ИНФОРМАЦИИ

- Во случај на инцидент со неочекувано ослободување или примена на хемиски агенси, поголем број на настрадани лица веројатно ќе имаат исти симптоми во почетната фаза од контаминацијата.
- Видливи знаци на лицата изложени на контаминација:
 - Поголем број од контаминираниите лица имаат потешкотии со дишењето.
 - Лица во безсвесна состојба со минимални повреди или без физички повреди.
 - Контаминираниите лица покажуваат знаци на дисфункција на парасимпатичкиот нервен систем: **стимулација на плунковите жлезди, стимулација на солзните жлезди, неконтролирано мокрење, дијареа и дефекација, гастроинтестинални проблеми со стомачни грчеви, повраќање и стимулација на мускулите за констрикција-затегање** (SLUDGEM знаци/симптоми: S-salivation: стимулација на плунковите жлезди, L-lacrimation: стимулација на солзните жлезди, U-urination: неконтролирано мокрење, D-diarrhea/defecation: дијареа и дефекација, G-gastrointestinal upset: гастро-интестинални проблеми со стомачни грчеви, E-emesis-vomiting: повраќање, M-miosis: стимулација на мускулите за констрикција-затегање-стеснување на зеницата на око, M-muscle spasms: стимулација на скелетните мускули).
 - Црвенило по кожата и/или пликови по кожата.
- Облеката мора **ВЕДНАШ да се отстрани** од настраданите лица изложени на хемиски агенси и лицата мора да подлежат на деконтаминација, да добијат прва медицинска помош и соодветен антидот.
- Во случај на присуство на некои хемиски агенси сите лица за кои се претпоставува дека биле изложени на контаминација, да се соберат заедно во просторот за примарна нега на повредени и болни до утврдувањето на видот на агенсот на кој тие биле изложени.
- Надворешни индикатори на хемиски инцидент:
 - Големи последици по луѓето но минимални или никакви оштетувања по објектите и слично;
 - Повредените лица немаат видливи надворешни знаци на траума (како да спијат);
 - Повредени или мртви спасувачи;
 - Мртви животни и уништена вегетација;

- Необичен мирис, чад со необична боја, облаци од гасови/пари, евентуално присуство на невообичаени метални остатоци.
- Најтипични методи на распространување се:
 - Преку системите за климатизација;
 - Преку системите за создавање на магла или аеросоли;
 - Преку распрскувачи (спрејови);
 - Преку гасни цилиндри;
 - Преку употреба на валкана бомба.
- Начини на изложеност: со вдишување, впивање (апсорпција) преку кожата, внесување преку уста.
- Знаци и симптоми (во Прилог број 5).

АКТИВНОСТИ КОИ СЕ ПРЕПОРАЧУВААТ:

- Да се обрне внимание на правецот на ветерот кога го избирате правецот на приобање и изборот на локацијата за неа на изложените лица (**ДВИЖЕТЕ СЕ СПРОТИВНО ОД ПРАВЕЦОТ НА ВЕТЕРОТ, НИЗБРДО ИЛИ НИЗВОДНО**).
- Да се изолира и одржува безбедна зона (**најмалку 300 метра во сите правци**) и да не се дозволува влез на неовластени лица.
- Бидете свесен за присуството на уреди за дисперзија на хемиски агенци.
- Поради сигурност да се забрани пристапот на неовластени лица, индивидуалци или масовен пристап (контрола на масовни собири).
- Да се размиси за итна евакуација од местото на инцидентот/несреќата, спротивно од правецот на ветерот, на растојание од:
 - **1,5км преку ден, а до 30км преку ноќ**- ако има **плускавичарии и нервно-паралитички** отрови (овде се вклучуваат и **хербициди и инсектициди** кои имаат својства како наведените отрови);
 - **минимум 300м преку ден, а до 3км преку ноќ**- ако има **крвни отрови**;
 - **до 300м во сите правци** ако има **пожар** и има **крвни отрови**;
 - **минимум 400м преку ден, а до 30км преку ноќ**- ако има **загушливци**;
 - **минимум до 600м** ако има **пожар** кога има **загушливци**;
 - **минимум 100м** – ако има **надразливци**.

- Ако се знае или се сомнева за присуство на хемиски агенс треба **Веднаш** да се проследи информација до итната медицинска служба и до останатите надлежни органи, установи и институции на сите нивоа вклучени во одговорот.
- Да се изврши деконтаминација пред транспортот за да се спречи секундарна контаминација со хемиски агенси.
- Без одложување и колку може побрзо да се известат болниците за присуството на хемиските агенси за кои се сомневаме и за превземените активности како и потреби (дополнителните потреби од антидот, прием и тријажа, дополнителен персонал, слободни кревети и деконтаминација на изложените лица и слично).

ВАЖНА НАПОМЕНА: Командирот се грижи за чување и доставување на доказите до надлежните институции за понатамошна истражни постапки и вештачења (тужителите и крим-техничарите можат да влезат во местото на настанот после завршна РХБ деконтаминација на теренот).

МЕРКИ НА ЛИЧНА ЗАШТИТА:

- Минимално задржување или изложување и контакт со супстанцијата.
- Да се одржува препорачаното растојание (минимум **100м**, спротивно од правецот на ветерот, додека не се открие присуството на агенсот; во случај на иритирачки агенси ќе биде доволно до **50м**). **Само лицата со заштитни одела со адекватно ниво на заштита од пареи/аеросоли можат да влезат во жешката-црвена зона на контаминација (зона со најголем ризик).** После идентификација на агенсите нивото на заштита и безбедност може да се промени.
- Ниво на заштита на спасувачите -зависно од видот на хемискиот агенс:

Инцидент	Ниво на заштита на спасувачите
При инцидент со нервно-паралитички агенси, плускавичари и загушливци:	Апарат/Систем за дишење на спасувачот со респираторна заштита (SCBA-Self-Contained Breathing Apparatus-SCBA system)
	Заштитно одело ниво А за влегување во жешката зона (indoors situations)
	Заштитно одело ниво В за надвор од жешката зона на инцидентот (outdoors situations)
При настан со надразливци	Противпожарно заштитно одело модифицирано со леплива трака на манжетните и со систем за дишење на спасувачот (SCBA систем) за кратко задржување и работа надвор од местото на инцидентот (outdoors situations) максимум до 30 минути
	Заштитно одело ниво В и С или Противпожарно заштитно одело со респираторна заштита.

➤ Технички средства и опрема:

- Тест индикаторска хартија за течности и комплет индикатори за пари/аеросоли;
- Детектор за бојни отрови и индустриски гасови-гасометар;
- Колориметриски цевчиња за тестирање на агенси;
- **Заедничките технички средства и опрема не се предмет на ова Упатство.**

ВАЖНИ НАПОМЕНИ:

- **Со соблекување на контаминираната облека од контаминираните лица се отстранува 80% од контаминантот.**
- **Не смее** да има никакво оштетување на заштитната опрема на спасувачите бидејќи ќе дојде до контаминација на истите.
- Не постои гаранција дека **100%** од агенсите ќе се отстранат од заштитната опрема и оделата на спасувачите при деконтаминација на терен.

2.3. БИОЛОШКИ ИНЦИДЕНТИ

ОПШТИ ИНФОРМАЦИИ

Биолошките агенси се без мирис и се невидливи. Кога ќе се забележат последиците од дејството на биолошкиот агенс, истиот веќе е присутен на просторот.

➤ Индикатори на биолошка контаминација:

- Претходна закана или постоење јавно превземена одговорност за јасен и отворен напад;
- Невообичен број на болни или мртви луѓе или животни;
- Сомнителни инциденти кои инволвираат експлозивна направа што предизвикува мала штета од експлозија или пожар;
- Ненајавено или невообичаено ширење на распрскувачки облак;
- Напуштена прскалка или направа за распрскување;
- Лабораториски контејнери;
- Етикети кои означуваат биохазардна култура и
- Радијална експанзија на жртвите во правецот на ветерот.

➤ Начини на биолошка контаминација:

- Со распрскување на агенсот со спреј;
 - Преку контаминирани пратки (писма, пакети);
 - Биотерористички напади на виталните објекти (водовод, храна, житни посеви, водни теченија, итн);
 - Преку заболени животни или лешеве, или преку заразена-инфицирана храна од животинско потекло;
 - Биолошки инциденти во лабораторија или во објекти на фармацевтската индустрија;
 - Со детонација на мали експлозивни направи (експлозивни со голем разорнувачки ефект се помалку можни бидејќи високата температура ги уништува микроорганизмите) и
 - Или на други (не) намерни начини.
- Сите микробиолошки агенси имаат специфичен период на инкубација со што се отежнува потврдувањето на биолошкиот инцидентот ако нема претходна најава

за закана (други епидемиолошки ситуации се под мониторинг на Институтот за јавно здравје).

- Во текот на периодот на инкубација, ширењето на инфекцијата-заразата првично се открива откако потешко заболените ќе побараат медицинска помош. **Поради тоа, во овој случај не се воспоставува примарен пункт за нега на заболените.**
- Ако луѓето се евакуирани од биотерористички закани или слично, тие треба да се изолираат на безбедно место се додека не заврши фазата на зараза согласно инструкции на релевантните специјалисти за инфективни болести и/или микробиолози.
- За разлика од хемиските агенци, во случај на биолошки инциденти, повредените не мора веднаш да ја отстранат облеката или да се деконтаминираат. Сепак, постојат одредени исклучоци, **како што е антраксот**. Надлежниот лекар (специјалист инфектолог, епидемиолог / микробиолог / вирусолог) ја одредува процедурата на деконтаминација.
- Пренос на контаминација (со микробиолошки агенци) може да се случи по пат на аеросоли, преку кашлање (Fliget's droplets) или преку контакт помеѓу заразена и здрава личност. Заедничка особина на сите агенци е дека најчесто влезна врата на контаминацијата е респираторниот систем, но исто така може и преку храна, вода и преку контакт со кожата (Прилогот 4: Симптоми на биолошки агенци).
- Категории на луѓе кои се најподложни на контаминација со биолошки агенс или патогени микроорганизми и се со највисок приоритет за вакцинирање:
 - Лицата кои работат во лабораторија директно со микроорганизми;
 - Полицијата и царинските службеници на граничните премини во текот на проверката на стоки и луѓе;
 - Професионалци и стручни лица кои заради природата на работата доаѓаат во контакт со заразени животни и храна од животинско потекло;
 - Припадниците на тимовите за одговор чии активности се во зоната на контаминација (пожарникари, медицински персонал, полицајци, припадници на специјалните тимови за биолошка заштита (откривање, земање мостри и идентификација) како и дел од вооружените сили кога учествуваат во помагање на цивилните структури).

АКТИВНОСТИ КОИ СЕ ПРЕПОРАЧУВААТ:

- **Секогаш да се земе во предвид правецот на ветерот при изборот на насоката на пристигнување и влегување во зоната на контаминација (ДВИЖЕТЕ СЕ СПРОТИВНО ОД ПРАВЕЦОТ НА ВЕТЕРОТ, НИЗБРДО ИЛИ НИЗВОДНО);**
- Загрозената област треба да се обезбеди и да се изолира ако се појавила заразата-болеста или експлицитно се заканува.
- Големината на зоната на ризик која треба да се изолира ќе зависи од видот на инфекцијата која се претпоставува (**100 метри минимална оддалеченост од изворот на инфекција во сите правци**).
- Ако инцидентот се случи во зграда, потребно е:
 - Да се пломбира објектот,
 - Да се затворат прозорците и вратите,
 - Да се исклучат клима уредите.
- **Да се соберат заедно на едно место** сите оние кои можеби биле изложени на контаминација, со **привремена изолација** се до организирање на "третман-лечење од далечина" (кој вклучува безбедност на спасувачите, транспортните средства и објектите, организирање на карантин, како и биолошка деконтаминација на возилата, персоналот и делови од објектите).
- **Да се соберат информации за:**
 - Потврда на заканата;
 - Видот на агенсот и во која физичка состојба е (прав, аеросол или спреј);
 - Начинот на кој агенсот дошол на местото на инцидентот;
 - Местото каде е присутен/се наоѓа агенсот.
- Веднаш потоа, да се повика лекар специјалист-инфектолог / епидемиолог / микробиолог-вирусолог или друга специјалност, кој ќе направи процена на ризикот и ќе даде инструкции за дејствување. Да се известат и другите надлежни органи на локално и државно ниво вклучени во организацијата на одговор и поддршка.
- Кога се третираат контаминирани лица во зоната на контаминација, во почетната фаза **се земаат мостри** за микробиолошка идентификација на агенсот за кој се сомневаме. Мостри за испитување треба да се земат и од околината (на пример, за идентификација на антракс).

- Да се упатат контаминирани лица кон медицинскиот персонал кој ќе се погрижи за нив согласно протоколите применети од лекар специјалист.
- Да се изврши деконтаминација во случај на претпоставена или потврдена изложеност на контаминација (пример антракс):
 - Деконтаминирјте со топла вода и сапун во туш кабина;
 - Ставете ги личните работи на контаминирани лица во означени пластични кеси кои се запечатуваат за понатамошна деконтаминација или уништување и задолжително се евидентираат во записник.
- Да се избегнува контакт со базени, влажни површини, и слично.
- Да се испита влезната и излезната инсталација на клима уредите и слично, со цел да се откријат траги на микробиолошки агенси или средства за нивно ширење.
- Да се овозможи пристап на местото на инцидентот само на овластени лица со адекватна заштитна опрема, а кои се дел од тимовите за одговор. На другите кои имаат надлежност, како тужителите и другите истражни органи, влез ќе им биде дозволен само по завршеното чистењето на контаминираната зона, односно завршна РХБ деконтаминација на теренот.

ВАЖНИ ЗАБЕЛЕШКИ:

- Во случај на инцидент со сомнителен предмет, средство или пратка кој е навремено откриен од полицијата и надлежните служби треба да се изолира просторот и безбедно да се отстрани предметот како и да се обезбедат докази за анализа и вештачење (со соодветна заштитна опрема). **Треба да се дејствува со што помалку публицитет.**
- Во секој случај, командирот на местот на инцидентот е одговорен за зачувување на **доказите и нивно проследување.**
- Командирот на местото на инцидентот ја води организацијата на тимовите за прв одговор, процена на потребните сили и мерки за предложените активности. За симптомите на микробиолошките агенси може да се користи Прилог 4 од овој Прирачник.

МЕРКИ ЗА ЛИЧНА ЗАШТИТА

- Минимално задржување или изложување и контакт со супстанцијата.
- Да се задржува препорачаното растојание (минимум **100м**, спротивно од правецот на ветерот, додека не се открие присуството на агенсот и негова

идентификација). **Само лицата со заштитни одела со адекватно ниво на заштита е дозволено да влезат во жешката зона (зона со најголем ризик).**

➤ Ниво на заштита на спасувачите:

- Апарат/Систем за дишење на спасувачот со респираторна заштита (SCBA: Self-Contained Breathing Apparatus),
- Заштитно одело ниво В или С за заштита од биолошки агенси, или
- Противпожарна заштитна облека со респираторна заштита.
(По самиот прием на информацијата за биолошки инциденти секогаш треба да се носи адекватна заштитна опрема при влез во контаминираната зона).

➤ Технички средства и опрема:

- Универзален РХБ детектор;
- Инструмент за анализи на мостри на лице место и
- Прибор за земање мостри и опрема за транспорт на опасните материи.

МЕРКИ НА ЗАШТИТА:

- Не постои гаранција дека со деконтаминацијата на самото место ќе бидат **100%** отстранети агенсите од заштитните одела на спасувачите.
- Важно е да се внимава да не се случи ни најмало оштетување на заштитната опрема и облека за да не дојде до контаминација-загрозување на спасувачите.
- Лицата контаминирани со биолошки агенс во принцип се третираат по посебна процедура за биолошко лекување на далечина (далечинска грижа).

3.

ТИМОВИ ЗА ПРВ ОДГОВОР

3. ТИМОВИ ЗА ПРВ ОДГОВОР

3.1. СОП Инструкции - УЛОГАТА НА ПОЛИЦИЈАТА

Како по правило, полицијата е секогаш прва што пристигнува на местото на инцидентот и е одговорна за безбедноста и сигурноста на местото на инцидентот (на пример: спречување на неовластен пристап до зоната на ризик и друго).

Кога полицијата прва ќе пристигне на местото на инцидентот, ќе ги превземе следниве активности:

- Врши избор на најсигурен пристапен пат:
 - приоѓа максимално внимателно, во спротивен правец од правецот на ветерот,
 - определува зборно место за тимовите кои доаѓаат за интервенција.
- Се грижи за личната сигурност на луѓето, проценува дали постои можност од други опасности и закани по здравјето на луѓето.
- Користи опрема за лична заштита (**редовните полициски тимови за одговор не влегуваат во жешката зона**; ако е наведен терористички напад со РХБ агенци во случај на заложничка криза или слични ситуации, само специјализираните полициски единици можат да влезат во жешката зона, т.е. антитерористички тимови, криминалистички тимови, бомбашки екипи и крим техничари).
- Редовни полициски тимови за одговор воспоставуваат надворешен кордон додека да се воспостави зона на ризик (предизолација на местото на инцидентот) и спречуваат пристап на лицата кои немаат соодветна заштитна опрема.
- Се известува претпоставеното раководно полициско лице за ситуацијата кој ќе назначи одговорен полициски командир, ќе нареди вклучување на дополнителна поддршка и редовно ќе го информира одговорното командно тело или штабот за заштита и спасување.

Инструкции за полицискиот командир (ако прв пристигнал на местото на инцидентот):

1. Полицискиот командир воспоставува единствена инцидент команда, координира со противпожарните единици, медицинските тимовите за брза помош и тимовите за спасување и другите тимови за одговор, во кратки црти ги запознава тим лидерите со ситуацијата и ги упатува нивните тимови на специфични задачи согласно нивна надлежност.

2. Ако постои сомневање за присуство на РХБ средства полицискиот командир:

- Воспоставува безбедно растојание и спречува неовластен пристап (погледнете го прилогот 2 и 3).
 - Го намалува времето на изложеност на штетното дејство од агенсите.
 - Се осигурува дека постоечките објекти и средство се искористуваат за локална заштита (згради, итн.).
3. Го намалува на минимум бројот на луѓе кои можат потенцијално да бидат изложени на опасноста.
4. Ја проценува ситуацијата на местото на инцидентот во однос на:
- Дали постојат криминални активности?
 - Детално го проверува местотот на инцидентот и проценува дали може да има терористи меѓу жртвите и дали има присуство на опасни предмети.
 - Дали постојат секундарни опасни уреди, замки или други слични предмети на местотот на инцидентот?
 - Дали треба да се повика тим за отстранување на експлозивни направи или дали истите предмети се сомнителни?
 - Дали има секундарни извори на закани - симптоми на заболени или слично?
5. Проверува дали сигурносните зони се доволно широки и безбедни (дава препораки за влезна контрола во зоната за одговор на инцидентот, новинари итн.).
6. Го регулира сообраќајот во регионот:
- Движење на тимови за одговор до самото местото.
 - Влез и излез во зоната на одговор, особено за возилата на тимовите за одговор, по приоритети (амбулантни возила со жртви и друго) и врши легитимирање (ID-беџеви) на припадниците во тимовите за одговор.
7. Превзема активности за заштита на припадниците:
- Поставува временски рокови, безбедно растојание и одлучува за засолништата.
 - Го намалува бројот на лица кои може да бидат изложени на радијација.
 - Бара припадници за РХБ одговор за детекција и деконтаминација.
 - Бара специјалисти за форензика и тимови за антитероризам.

- Спроведува интервјуа со сведоци од местото на инцидентот.

8. Воспоставува примарни пунктови за повредените, неповредените, мртвите и за материјалните и техничките средства и ги означува на карта.

9. Кога ќе биде сигурен дека безбедноста на местото на инцидентот е воспоставена, лидерот на првата патрола му ја предава улогата на инцидент командир на одговорниот командир на противпожарната единица.

ЗАБЕЛЕШКА: ако надлежниот полициски службеник, во улога на офицер за безбедност не е присутен на местото на инцидентот за да ја организира безбедноста на самото место, тогаш бара распоредување на таков службеник преку полицискиот оперативен центар, што е можно побрзо.

10. Се грижи за собирање и зачување на доказите вклучувајќи:

- Нанесување на локацијата на мапа.
- Фотографирање и
- Изработка на извештај.

НАПОМЕНА: Регуларните полициски тимови не влегуваат во опасната зона, но го воспоставуваат и го обезбедуваат надворешниот сигурносен кордон.

3.2. СОП Инструкции-УЛОГАТА НА ПОЖАРНИКАРИТЕ

Воглавно, по воспоставувањето на безбедноста на местото на инцидентот од страна на полицијата, пожарникарите секогаш ќе бидат први кои ќе влезат во зоната на ризик и ќе ја утврдат природата на настанатиот инцидент и видот на опасноста. Командир на инцидентот треба да биде пожарникар (доставува информации за типот на инцидентот и за видливите индикатори).

Кога пожарникарите се први на местото на инцидентот, командирот на единицата:

1. Избира соодветни пристапни патишта до местото на инцидентот, под следните услови:

- Влегува со најголема претпазливост и спротивно од правецот на ветерот,
- Влегува во област на навестениот РХБ напад/индустриски инцидент и потврдува дали се присутни агенсии (индикатори и соодветни инструменти),
- Одредува собирно место за тимовите за одговор кои ќе пристигнат (согласно брзиот увид на местото на инцидентот организира резервни припадници за влез во зоната на ризик во парови).

2. Ја изолира почетната зона на ризик (надворешен и внатрешен безбедносен кордон) и го превенира влегувањето во ризичната зона:

- Ширината на зоната на ризик мора постојано да се преиспитува (забелешка: за целото времетраење на операцијата и до расчистување на теренот).

3. Во согласност со првично утврдената зона на ризик, во консултации со лидерот на медицинскиот тим го утврдува местото за собирање на жртвите ("во златните 10 минути"), каде што медицинскиот тим ќе обезбеди приоритетна деконтаминација и лекување (во согласност со медицинските протоколи).

4. Ја проценува безбедноста на активностите/операциите за одговор во однос на настанатиот инцидент.

5. За безбедноста на РХБ спасувачите на теренот обезбедува:

- Воспоставува безбедно растојание (види прилози 2 и 3).
- Го скратува времето на изложеност на агенсот.
- Ги користи достапните локални објекти за заштита (згради и сл.),
- Се осигурува дека сите спасувачи имаат соодветна заштитна опрема.

6. Го намалува бројот на лица кои се изложени на негативните ефекти од РХБ контаминација.

7. Подготвува и организира поставување на мобилни станици за деконтаминација за спасувачите од контаминираната зоната (сите што ќе се најдат во контаминираната зоната мора да извршат деконтаминација). Ова е одговорност на командирот и офицерот за безбедност.

8. Организира извидување, откривање, идентификација и мерење на концентрации на РХБ агенси во контаминираната област (во недостаток на сопствени шатори за облекување на заштитните одеа и за последователна деконтаминација, РХБ тимовите за извидување можат да ги користат шаторите за деконтаминација од други оперативни тимови).

9. Собира информации за инцидентот и за неговите последици (број на жртви итн.).

Ако пожарникарите командуваат со инцидентот, командирот на инцидентот:

10. Воспоставува заедничко единствено командно место за сите инволвирани тимови во одговорот за да ги координира активностите/операциите (ако полицијата прва пристигна на местото и го утврди надворешниот безбедносен кордон, одговорниот пожарникар ќе го превземе менаџирањето).

11. Организира и спроведува акции/операции за спасување на локалното население:

- Асистира во живото-спасувачки операции (на пример распределба и асистенција во употребата на комплети за лична заштита).
- Евакуација на жртвите до примарното собирно местото за настраданите за понатамошни медицински и деконтаминациски третмани,
- Ја одредува потребата за тревожење и предупредување на граѓаните за ХБРН опасност.

12. Ги означува другите опасни и сомнителни предмети и ги повикува стручните тимови за нивно безбедно отстранување (полициски тимови за антитероризам, АРМ и други).

13. Ги информира другите релевантни тела, служби и организации (оперативни центри и штаб за заштита и спасување, а преку нив и болниците и други институции) за ситуацијата и потребите.

14. Бара дополнителни ресурси (на пример РХБ експерти, мобилни лаборатории, итн.)

15. **Ги координира лидерите на медицинскиот, полицискиот и спасувачкиот тим.**

16. Ги насочува и доколку е потребно, лично се вклучува во почетната тријажа, во примената на антидот за нервно паралитички отрови и во обезбедувањето на итна медицинска помош.

3.3. СОП Инструкции-УЛОГАТА НА ИТНАТА МЕДИЦИНСКА ПОМОШ

Во принцип медицинскиот тим не треба да биде прв кој влегува во опасната ризична зона на месото на инцидентот, пред да добие дозвола за влез од тим лидерот, полициски офицер или пожарникар со инструкции за нивото на лична заштитна опрема што треба да ја има при влез.

Активности на медицинскиот тим кој е прв на местото на инцидентот:

1. Избира најбезбеден пристапен пат:

- Пристапува максимално внимателно, спротивно од правецот на ветерот.
- Заедно со полицијата воспоставуваат собирно место за медицинските тимови кои доаѓаат за интервенција.

2. Воспоставува медицинско командно место на место на инцидентот.

3. Се осигурува дека се применети мерките за лична безбедност и заштита (ако е потребна заштитна опрема, медицинскиот тим треба да биде опремен со адекватна-соодветна опрема пред да влезат во контаминираната зона (КонЗ)).

4. Во согласност со првично воспоставената зона на ризик го определува примарниот прифатен пункт за собирање на повредените заради утврдување на приоритетна деконтаминација и медицински третман.

Забелешка: Во случај кога се употребени РХБ агенси, лекарот (најчесто токсиколог) го определува приоритетот во тријажата на настраданите и на другите лица кои се затекле во контаминираната зона, врши тријажа и одлучува за третманот додека не се обезбеди дополнителна специјалистичка помош (**во рамките на "златните 10 минути" и "златениот час"**).

5. Во случај на присуство на РХБ агенси потребно е:

- Да се воспостави безбедно растојание (да се види Прилог 2 и 3);
- Да се намали времето на изложеност на штетното дејство на агенсите;
- Да се користат постоечките локални објекти за заштита (згради, итн).

6. Го намалува бројот на луѓе кои се изложени на РХБ штетните ефекти на агенсите.

7. Воспоставува примарен прифатен пункт за собирање на настраданите за да се заштитат од штетните ефекти на РХБ агенсите и каде што им се укажува навремена прва медицинска помош.

8. Одлучува дали е потребно да се направи примарна деконтаминација пред да се напушти контаминираната зона.

9. Воспоставува комуникација со одговорните оперативни центри на инволвираните вклучени институции (противпожарните служби, полицијата и заштита и спасување), со менаџментот на клиничките центри и болници за да ги подготват капаците за примање на настраданите од местото на инцидентот.
10. Ги координира активностите на медицинскиот персонал на местото на инцидентот со полицијата, противпожарните тимови и другите служби и структури за заштита и спасување.
11. Собира информации за извештајот и тоа за:
- точната локација и адреса на инцидентот,
 - видот на инцидентот,
 - природата на заканата и опасностите по здравјето,
 - пристапните патишта и собирните места за спасувачките тимови кои се побарани,
 - број на настрадани,
 - дополнителни потребни ресурси (човечки ресурси и материјали и опрема).
12. Ја проценува потребата за воспоставување на медицински пункт (пред болнички третман) за прием на настраданите и мртвите и за третман препорачан од примарната тријажа. **Овие активности треба да бидат координирани со командирот на инцидентот.**
13. Бара дополнителни ресурси за поддршка, ако е потребно (медицински тимови, главен лекар-специјалист согласно видот на контаминација и други неопходни ресурси што проценува дека се неопходни согласно ситуацијата).
14. Тимовите на местото на инцидентот обезбедуваат медицински третман и применуваат дополнителни мерки за спасување во согласност со следните принципи:
- Тријажа,
 - Соодветен медицински третман, и
 - Превоз до болница за препорачан специјалистички третман (хоризонтално или вертикално).
15. Сигурен е дека доказите се собрани и заштитени (доставување до надлежна лабораторија за анализа на примероците).

Забелешка: Ако прв дојде на местото на инцидентот тогаш лидерот на медицинскиот тим е одговорен за итни првични мерки и постапки, а по пристигнување на инцидент командирот на местото на инцидентот му ја предава командата и го информира за ситуацијата и првичната процена на ситуацијата.

4.
УЛОГАТА НА СТРУКТУРИТЕ ЗА
ПОДДРШКА

4. УЛОГА НА СТРУКТУРИТЕ ЗА ПОДДРШКА

Оваа категорија ги вклучува сите структури во одговорот при РХБ инцидент кои можат да обезбедат поддршка за поголема ефикасност на тимовите за прв одговор доколку истите ја побараат.

Целта на поддршката е да пружи ефикасан мулти-агенциски одговор тогаш кога тимовите за прв одговор не може да се справат со последиците на инцидентот. Во зависност од ситуацијата и потребното стручно знаење, првата фаза на одговор може да биде релативно кратка и да бара брзо ангажирање на тимови за поддршка од специјализираните институции и служби.

Структурите за поддршка се вклучуваат во големи инциденти во фазата кога инцидентот се развива во несреќа, односно кога неговите последици влијаат на подрачјето надвор од местото на инцидентот и ја загрозуваат пошироката област, регион или државна граница. Поддршката може да вклучува ангажирање на специјализирани екипи, технички среќавања и различна современа посебна заштита опрема од соодветните агенции, установи и институции, со кои тимовите за прв одговор не располагаат.

Структури за поддршка при РХБ инцидент се:

- 4.1. Специјализираните тимови за брз одговор на Дирекцијата за заштита и спасување и републичките специјализирани единици за заштита и спасување од резервен состав.
- 4.2. Специјализирани полициски единици.
- 4.3. Специјализирани армиски единици.
- 4.4. Црвениот крст на Република Македонија.
- 4.5. Структури за заштита и спасување од соседните држави и експертски тимови од меѓународни организации.

Овие структури за поддршка ги реализираат добиените задачи од единствената команда на инцидентот преку командирите на своите единици со активности и дејства регулирани со позитивните законски прописи.

Структурите за заштита и спасување од соседните држави или од меѓународните организации ги применуваат меѓународните стандардни оперативни процедура за испраќање и примање на меѓународна помош.

Кога инцидентот ескалира во несреќа, командирот е именуван од страна на надлежниот штаб за заштита и спасување, кој ќе раководи со несреќата и ќе ги координира и усмерува операциите и тимовите за одговор.

Кога различни видови на учесници се инволвирани во несреќата неопходно е да се развие синергија помеѓу сите нив заради координирање на истите вклучени во акциите и операции за заштита и спасувања.

5.

**ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНСТРУКЦИИ
ЗА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ОДГОВОРОТ**

5. ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНСТРУКЦИИ ЗА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ОДГОВОРОТ

5.1. ОПШТО

Принцип на одговорност-секоја институција која има улога при одговор на инцидент/несреќа има лидер одговорен за субординација и дисциплина.

Главни задачи на медицинските тимови:

- Спасување на животите преку одржување на виталните животни функции на жртвите;
- Правилно одредување на приоритетите во пружањето на третманот по адекватен редослед (тријажа).

Главни задачи на полицијата на самото местото (на местото на инцидентот/несреќата):

- Изолирање на местото и спречување на неовластен влез;
- Утврдување на бројот на настраданите и нивна регистрација;
- Контрола и регулирање на сообраќајот;
- Истрага и поддршка на обвинителите во нивните истражни постапки и прибирање на докази.

Главни задачи на пожарникарите на самото местото (на местото на инцидентот/несреќата):

- Воспоставување на РХБ инцидент командно место (доколку не е определен и именуван инцидент командир од страна на Дирекцијата за заштита и спасување тогаш компетентениот командир од противпожарна единица ја превзема командата со инцидентот).
- Спасување на луѓето преку евакуација (извлекување) на повредените и контаминираните надвор од опасната контаминирана зона.
- Елиминирање на штетните ефекти од инцидентот/несреќата (гаснење на пожар, или слично).

Други задачи на институциите и службите за спасување и поддршка во првиот одговор:

- Спасување на луѓето и
- Неутрализирање на штетните ефекти и заштита на животната средина.

5.2. ВОДЕЧКИ ПРИНЦИПИ:

- Безбедноста и сигурноста на спасувачите **МОРА** да биде прв приоритет;

- Силите за прв одговор треба да се состојат од тимови на релевантни компании (на пример од индустријата или слично) и службите за итни интервенции-полиција, противпожарна заштита и брза помош;
- Инцидент командното местото се развива со текот на ситуацијата и се состои од:
 - прва линија на инцидент команда:
 - инцидент командир (on-site commander),
 - офицер за безбедност и
 - лидер на медицинскиот тим (**оваа команда се наоѓа во непосредна близина на местото на инцидентот**);
 - втора линија на команда, координација и контрола на одговорот на лице место (мобилено командно место) состанено и проширено со претставници од компетентни и надлежни институции и служби (се наоѓа на безбедно растојание во ладна зона) и
 - трета линија на менаџирање, командување, координација и контрола на операциите за опоравување после голема несреќа/катастрофа)=**надлежен штаб за заштита и спасување** (локален, подрачен или главен, лоциран е на поголема оддалеченост, т.е. на претходно планирано местото за работа на Штабот).
- Унифицирање на функциите на членовите на инцидент командата.
- Рано предупредување, давање препораки за примена на заштитни мерки за населението и подготовки за брза евакуација-целосна или делумна/парцијална.
- При деконтаминацијата приоритет МОРА да имаат луѓето, додека деконтаминација на згради, објекти и друго и животната средина се врши во подоцнежната фаза, при чистење на теренот.
- **Настраданите, спасувачите и нивната опрема НЕ СМЕАТ да го напуштат местото на инцидентот без претходно да се деконтаминираат** (на тој начин ќе се спречи секундарна контаминација надвор од местото на инцидентот).
- Лицата контаминирани со патогени микроорганизми не се третираат како жртви на Х, Р и Н агенци. Тие треба да бидат третирани и транспортирани издвоено (на нив им се пружа грижа од растојание, согласно медицинските протоколи).
- Ако е потребно и кога е потребно информирање на локалното население за опасноста и за мерките за самозаштита кои треба да се превземат.
- Тимовите за прв одговор може да бидат засилени со слични тимови од соседните општини (таканаречени, тимови за поддршка) при што лидерот на тимот за спасување кој прв пристигнува на местото на инцидентот ги координира активностите на другите тимови (на пример, новопристигнатиот медицински

тим по примање на задачите од инцидент командирот дејствува по инструкциите на лидерот на првопристигнатиот медицински тим, ова се однесува и за новопристигнатите тимови од противпожарна заштита и полиција).

- Вооружените сили секогаш имаат улога во поддршка.
- Инцидент менаџментот во однос на организацијата МОРА да биде централизиран и интегриран (се воспоставува единствена командна).

5.3. СПЕЦИФИЧНИ ИНСТРУКЦИИ ЗА КООРДИНАЦИЈА

При одговор на РХБ инциденти, тимовите за прв одговор и другите учесници во одговорот мора да се придржуваат кон следното:

5.3.1 Во однос на инцидент командата и координацијата на одговорот:

- Секогаш имајте ја на ум сигурноста и безбедноста на спасувачите.
- Применувајте максимална претпазливост во активностите за одговор и за ублажување на последиците.
- Имајте ја на ум потребата за употреба на различни нивоа на личната заштитна опрема за спасувачите како и за специјалната заштитна опрема.
- Превземете активности за смалување на ризикот од ескалирање на последиците.
- Размислете за сигурноста и безбедноста на настраданите.
- Бидете подготвени за операции за спасување.
- Воспоставете единствено командо место за сите структури вклучени во првиот одговор (полиција, пожарникари, медицински тимови и други тимови за поддршка во одговорот).
- Воспоставете надворешен и внатрешен безбедносен кордон, примарно место за медицинска грижа и линија за деконтаминација (согласно временските услови се одредува големината на контаминираната зона).
- Проценете го ризикот од секундарен инцидент/несреќа:
 - Уреди/направи за дисперзија на хемиски/радиолошки агенси;
 - Уреди и/или пакети кои ослобадуваат биолошка контаминација;
 - Секундарни експлозивни уреди;
 - Стапици.
- Неопходна е единствена команда за инцидентот.
- Свесност за ситуацијата и процена на ризикот (да се размисли за ангажирање на специјалисти за поддршка на инцидент командирот при процена на РХБ заканата);

- Размислете за ангажирање на офицер за безбедност (за контрола на безбедносни мерки на поширока област околу местото на инцидентот).
- Бидете сигурни дека спасувачите се усогласени со безбедносните мерки и употребата на специјална заштитна опрема (одговорност на офицерот за безбедност).
- Воспоставете и припремете собирни и евакуациони места за спасувачите-припадниците на тимовите за одговор.
- Спроведете регистрација на спасувачите кои учествуваат во операции за заштита и спасување; регистрација на сите мобилни средства на спасувачите кои се користат за време на операциите или евакуацијата (секој тим има лидер кој прима задачи од инцидент командирот).
- Кога е потребно размислете за информирање на јавноста или предупредување.
- Проценете ги барањата за деконтаминација (нивото на сложеност, мерки, итд.).
- Проценете ја потребата за ангажирање на дополнителни специјализирани тимови и специјализирани сервиси, како што се:
 - Специјалистички служби за РХБ заштита;
 - Дополнителни тимови за итна медицинска помош или специјализирани тимови за третман во контаминирана зона и транспорт);
 - Специјалистички полициски тимови, анти теротистички тимови, форензика и слично;
 - Претпријатија за јавен транспорт и комунални претпријатија;
 - Служби за РХБ заштита на животната средина;
 - Специјалисти за РХБ процена и заштита.
- Информирајте ги сите релевантни и одговорни институции, како:
 - Болниците;
 - Локалната самоуправа (Градоначалник, Совет);
 - Претставници на органи на локалната и државната управа;
 - Релевантни институции во соседните држави и меѓународни организации.
- Земете во предвид дека се што ќе се најде на местото на инцидентот да се зачува како потенцијален или важен доказ.
- Земете ја во предвид психичката и физичката состојба на спасувачите.

5.3.2. Во однос на свесноста за ситуацијата и насоки

- Индикатори кои упатуваат на РХБ инцидент се:
 - Голем број на жртви со/без телесни поврди,
 - Повредени или убиени припадници на јавната безбедност или силите за заштита и спасување,

- Големи оштетувања на објектите, без очигледни причини,
 - Мртви животни и уништени растенија,
 - Прекин на функционирањето на критична инфраструктура,
 - Присуство на непријатна/невообичаена миризба, чад или облаци од аеросоли,
 - Оштетувања во правец на ветерот,
 - Последици од ефектите на инцидентот во подрумските простории на живеалиштата или трговските друштва.
- Знаци и симптоми кај популацијата изложена на опасни супстанции (РХБ агенси):
- Дали има жртви во безсвесна состојба со тешко видливи или невидливи повреди?
 - Дали има луѓе со респираторни проблеми,
 - Дали има загрозени со „SLUDGEM“ знаци/симптоми?
 - Дали има загрозени со пликови, иритација и обезбојување на кожата?
- Кратко интервју со повредените и сведоците:
- Што се случило (дознајте што повеќе детали во врска со инцидентот) ?
 - Кога се случило?
 - Каде?
 - Кој бил инволвиран ?
 - Дали имало невообичаена миризба или вкус ?
 - Дали имало нешто невообичаено што било видено, слушнато или почувствувано ?
 - Дали има исчезнати лица ?
- Проценување на последици за луѓето - број на жртви:
- може да се движат/лесно повредени,
 - не може да се движат/тешко повредени;
- Утврдете дали има жртви со исти или слични знаци/симптоми?
- Одредување на типот на инцидентот:
- радиолошки,
 - биолошки,
 - хемиски,
 - со запалливи супстанции,
 - со вклучување на високи експлозивни направи,

- криминално/терористичко дело;
- Утврдување на причините за повредите:
 - топлина,
 - јонизирачко зрачење,
 - недостаток на кислород /задушување,
 - корозивни повреди/ интоксикација,
 - болест,
 - фрагменти од експлозивни направи,
 - ударен детонациски бран,
 - психолошки ефекти.
- Погрижете се за временската прогноза, за микро локацијата, по можност од локалните извори (од релевантната метеоролошка станица или од најблискиот добро опремен аеродром):
 - Кои области се во зоната на ризик, во зависност од правецот на ветерот?

5.3.3. Во однос на заштитата и безбедноста

- **СЕКОГАШ МИСЛЕТЕ НА БЕЗБЕДНОСТА, ДУРИ И КОГА Е ДЕТЕКТИРАНА САМО ЗАКАНА!**
- Одржувајте го растојанието од местото на инцидентот се додека не се идентификува природата на заканата!
 - Ако заканата е непозната, подобро е да се превземат повеќе мерки на претпазливост отколку што всушност е потребно! Подобро е да се намали отколку да се зголеми проценетиот опсег на несреќа (подобро да се прецени отколку да се потцени заканата).
- Процена на тековните ризици за:
 - вашата лична безбедност и сигурност,
 - спасувачите,
 - повредените и загрозените на местото на инцидентот,
 - населението;
- Постојано и континуирано проценувајте го изборот на лична заштитна опрема да биде на соодветното ниво на заштита;
- Бидете сигурни дека сите спасувачи користат адекватна опрема за лична заштита. Повредените спасувачи дополнително ја усложнува ситуацијата;
- Направете повторна процена на почетните зони на изолација/зони на ризик:
 - надворешен безбедносен коридор,
 - внатрешен безбедносен коридор;

- Иницирајте активности за заштита и спасување на населението:
 - Сите потенцијално контаминирани граѓани не треба да ја напуштаат локацијата, бидејќи тие може да бидат извор на контаминација за другите.
 - Местото за примарна медицинска грижа за повредените и болните мора да се **воспостават на границата од внатрешниот кордон (помеѓу жешката и топлата зона).**
 - Процена на потребата за информирање на населението за инцидентот.
 - Размислете за евакуација (делумна или целосна).
- Да се обезбедат потребни специјални медицински ресурси (материјал и опрема) за спасувачите;
- Воспоставување на деконтаминациона зона за спасувачите;
- Да се одредат знаците за извлекување од зоната на дејствување и да се известат спасувачите за истите во случај на непредвидени инциденти.

5.4. БАРАЊА ЗА ДЕКОНТАМИНАЦИЈА

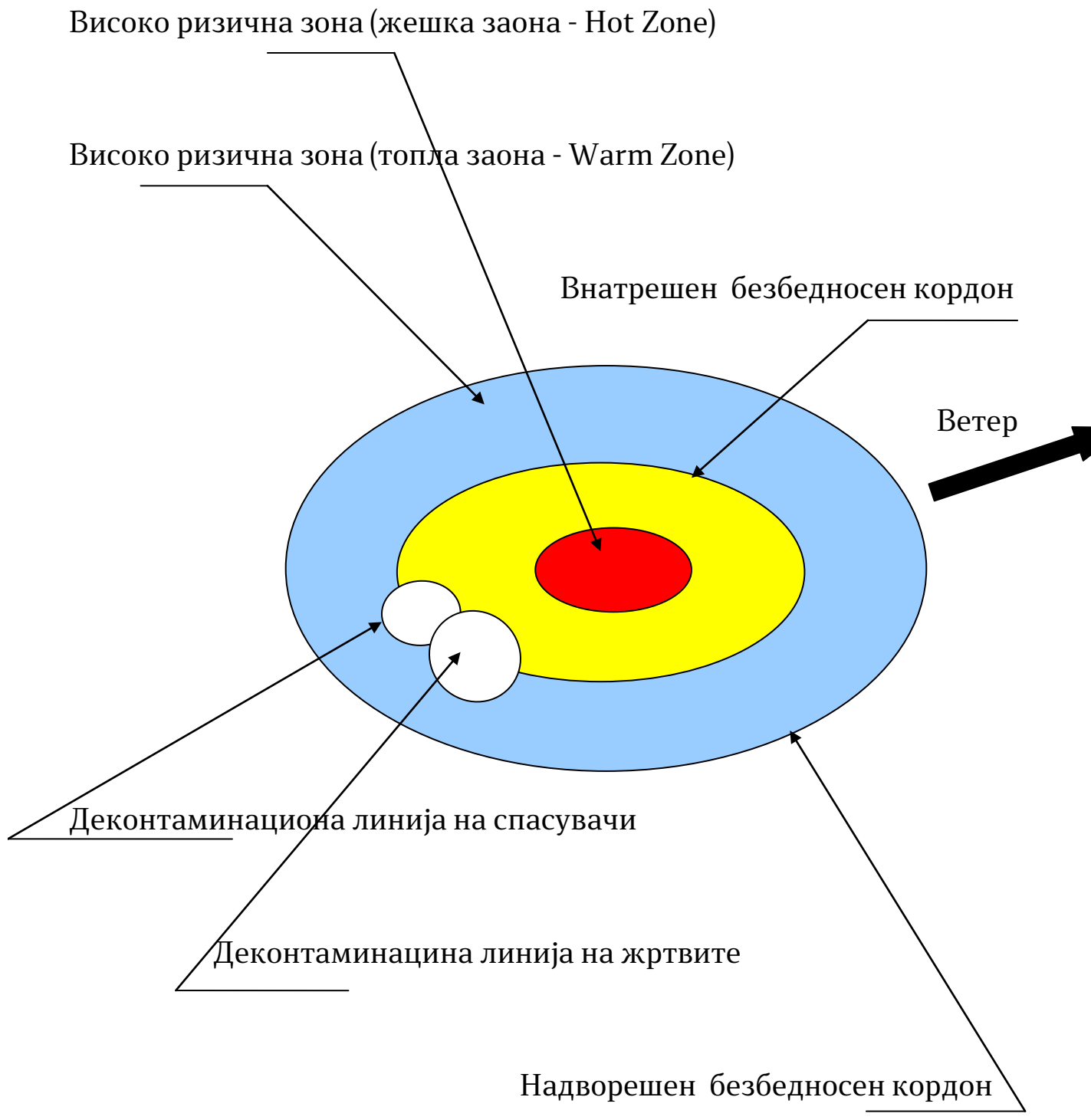
ГЕНЕРАЛНО

- Спасувачите опремени со минимум потребна лична заштитна опрема (одело за противпожарна заштита) и SCBA систем, смеат да пристапат во непосредна близина на изворот на контаминација и да ги извечат повредените лица додека се воспостави зоната на деконтаминација (нивото на заштита за спасувачите зависи од природата на агенсот).

Зоната на деконтаминација мора да се воспостави по должина на внатрешниот безбедносен кордон и во правец на ветерот, како што е прикажано на сликата. Двете зони на деконтаминација (за спасувачите и за повредените) се утврдуваат, по можност, да се близу едена до друга.

Во случај на терористички напад, секој повреден граѓанин треба да биде придружуван од полициски службеник (член на антитерористичката единица), бидејќи во случај на терористички напад сите лица што се наоѓаат на местото на инцидентот ќе се сметаат за осомничени додека поведената истражна постапка не се заврши!

ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ЗОНА НА РИЗИК И ДЕКОНТАМИНАЦИОНИ ЛИНИИ

Легенда:

- **Црвената површина** во внатрешниот безбедносен кордон–**контаминирана жешка зона,**
- **Жолтата површина** во внатрешниот безбедносен кордон – **контаминирана топла зона,**
- **Сината површина** во надворешниот безбедносен кордон–**не контаминирана т.е. ладна зона.**

ЗАБЕЛЕШКА: Неовластениот персонал не смее да остане во областа што е веднаш до надворешниот безбедносен кордон. Овој кордон е заштитен од редовните полициски сили, а областа непосредно до надворешниот безбедносен кордон е резервирана за возила што транспортираат повредени и жртви.

Ако поради интензитетот на инцидентот има повеќе контаминирани граѓани, тогаш се воспоставува **деконтаминациона линија за населението.**

При деконтаминација на загрозените лица на местото на инцидентот (или масовна деконтаминација на локалните жители во случај на несреќа), потребно е да се земат предвид културните разлики меѓу луѓето, доколку ги има.

- РХБ специјалистите (експерти од универзитети или институти кои се ангажираат за потребите на службите за заштита и спасување кои може да развијат модели и да ја предвидат можната зона на загрозеност во зависност од детектираниот агенс и временските услови) и офицер за безбедност (обично од полицијата или противпожарната служба дури и од Дирекцијата за заштита и спасување) му асистираат на инцидент командирот при воспоставувањето и контролата на безбедносните кордони. **За да се обезбеди ефикасност, потребно е на овие позиции претходно да бидат определени лицата.**

Инструкции за деконтаминација за спасувачите

Општи инструкции: Веднаш по воспоставување на зоните на контаминација/зоните на ризик, деконтаминацијата мора да се спроведе во согласност со следните инструкции:

- Соберете ги интоксицираните и контаминирани лица во зоната за деконтаминација во близина на **линијата за деконтаминација;**
 - Проценете ги знаците/симптомите на контаминација за да се утврди природата на агенсот (употребете ги и прилозите од овој Прирачник);
 - Спроведете проверки на личната заштитна опрема на спасувачите пред да влезат во контаминираната област (без оштетување на опремата) и бидете сигурни дека опремата се користи правилно внатре во деконтаминациониот простор;
- Обезбедете соодветен третман на прва помош во зоната за деконтаминација:
- што е можно поскоро, отстранете ги облеката (и/или заштитната опрема) за да спречите понатамошно изложување на агенсите и обезбедете топли ќебиња,

- обезбедете средства за деконтаминација во случај на изложеност на хемиско оружје,
 - исплакнете ги очите, носот и устата со чиста вода за да се намали изложеноста на респираторните органи и мукозната мембрана на агенсите,
 - измијте го лицето, главата и рацете со вода,
 - бидете подалеку и избегнувајте контакт со контаминирана облека од повредените;
- Извршете целосна деконтаминација на повредените пред нивниот транспорт, во случај кога не се загрози виталните функции на повредените, за да се избегне ширење на контаминацијата. Доколку е потребно, обезбедете едноставна респираторна заштита (маска со филтер или заштитни маски);
 - Кога ситуацијата бара итна неопходна ad-hoc деконтаминација на импровизирана локација, за деконтаминација користете топла вода од резервоари на противпожарното возило (да се почитуваат културните разлики во процесот на деконтаминација);
 - Во случај на голем број цивилни жртви приоритет се дава на активностите за спасување на животот.
 - Отпадната вода од деконтаминација се собира и накнадно ќе биде безбедно третирана кога ќе се создадат услови за тоа согласно развојот на ситуацијата.

ЗАБЕЛЕШКА: Ако времето за одговор дозволува, потребно е хемиски да се третира РХБ агенсот низ соодветен процес при што истиот станува безопасен за животната средина и луѓето.

- Облеката и вредни предмети на жртвите треба да се чува во лични пластични кеси со етикети.
- После деконтаминацијата, за лицата обезбедете чиста облека или кебиња;
- После деконтаминацијата настраданите (повредени и неповредени лица) спроведете ги на понатамошен третман;
- Осигурајте се дека жртвите се тушираат без алиштата на нив (доколку се тушираат со алиштата контаминантот преминува во водата и тогаш постои голем ризик да се зголеми изложеноста на контаминација бидејќи агенсите растворливи во водата може да дојдат во контакт со кожата и да предизвикаат дополнителна контаминација);
- Спасувачите во зоната на ризик (контаминирана површина) исто така мора да се деконтаминираат;
 - Спасувачите кои не можат да вршат само-деконтаминација, на себе и на опремата, би требало да имаат приоритет во деконтаминацијата. Ова особено се однесува на спасувачите кои користат "А" ниво на заштита, со ограничен капацитет на кислород во контејнерот (после максимум 40 минути во контаминираната зона се врши приоритетна деконтаминација);

- Ако се бара проценка на ситуацијата на местото на инцидентот, да се разгледа можноста за воспоставување на дополнителни деконтаминациони линии и особено:
 - деконтаминациони линии за локалното население и жртвите (малку или повеќе повредени лица изложени на контаминација),
 - дополнителна деконтаминациона линија за тимовите за одговор.
- Да се разгледа можноста за вклучување на робусен систем за деконтаминација ако голем број на граѓани (работници и локално население) се изложени на контаминација.
- За жртвите кои бараат индивидуален третман и грижа деконтаминациската станица може да биде лоцирана и надвор од објектот на болницата.

Прилог 1: Поимник

Овој Прилог дава дефиниции од непознати и помалку познати термини, концепти, кратенки и акроними.

Термин	Значење
Accident= Несреќа	Итен настан/инцидент кој се случил поради ослободување на РХБ агенси чии штетни ефекти ги надминале границите на животната или работна средина и претставува закана за пошироката област и околните населени места (на пример, населби во насока на ширење токсичен облак или излевање или испуштање во река или во поширокиот слив, итн.).
Aerosol=Аеросол	Магла од течни капки.
Antidote= Антидот	Лек даден интрамускулно на пациент преку автоинјектор во случај на интоксикација со специфични хемиски агенси или други отровни хемиски супстанции (нервно-паралитични агенси, па дури и инсектициди или хербициди)
Assembly area= Собирно место	Место каде што тимот, средствата, опремата и итн. се собираат пред да заминат на интервенција на инцидентот
Bio incident=Био инцидент	Инцидент кој инволвира патогени микроорганизми /агенси кои се природно ослободени или се ослободени со терористчки или друг криминален напад или се применети како биолошко оружје.
Casualties=Настрадани	Сите повредени лица најдени на местото на инцидентот или во непосредна близина, кои се изложени на штетните ефекти од РХБ агентите/супстанциите и чија состојба бара итна медицинска помош, лекување и евакуација на безбедно место.
CBRNE incident medical team=Медицински тим за одговор при РХБ инцидент	Тим кој се состои од медицински и парамедицински обучени и квалификувани лица и опремен за пружање на итна медицинска помош во случај на РХБ инцидент/несреќа
Chemical incident=Хемиски инцидент	Инцидент со опасни хемиски агенси или токсини од микроорганизми ослободени при транспорт, складирање или производство на опасни материи, терористички или друг криминален напад или употреба на хемиско оружје.

Chemical agents=Хемиски агенси	Отровни, агресивни, смртоносни материи од хемиско оружје и/или хемиски супстанции кои редовно се користат во одредени индустрии (на пример, хлор).
Contamination=Загадување	Загадување на почвата/ воздухот/ водата со опасни материи. Може да биде радиоактивно, хемиско и биолошко.
Decontamination agents=Агенси за деконтаминација	Материи за деконтаминација (прав или течност) кои ги апсорбира и уништува опасните агенси.
Decontamination zone=Зона на деконтаминација	Целиот простор на кој се изведува деконтаминација на луѓе и опрема. Таа е во рамките на безбедносниот кордон на границата помеѓу топлата и ладната зона.
Decontamination line=Деконтаминациона линија	Линијата на распоредување на сите фази редоследно, преку кои се изведува деконтаминацијата на луѓе и опрема.
Dirty bomb=Валкана бомба	Експлозивен уред кој комбинира радиоактивни материјали, биолошки микроорганизми или хемиски агенси за дисперзија и пренос на истите.
Disaster=Катастрофа-голема несреќа	Ситуација или настан која ги потиснува локалните капацитети, наметнуваќи ја потребата од барање за надворешна помош на национално или меѓународно ниво, т.е. непредвиден и често ненадеен настан кој предизвикува голема штета, уништување и доведува до човечки страдања.
Evacuation signal=Евакуационен сигнал	Сигнал со кој гласно се укажува на потребата од евакуација од местото на инцидентот во случај на зголемен ризик. Во употреба се р азни сигнали: автомобилска сирена, труба, свирче, итн. Учесниците во спасувачките операции треба да бидат запознати со сигналот.
Explosive incident =Експлозивни инцидент	Инцидент со експлозив предизвикан од: несреќа, случајна детонација на експлозивни / запаливи полнења, валкана бомба, дисперзија на радиолошки, хемиски или биолошки агенси или употреба на конвенционално оружје.
First responders=Припадници на тимовите за прв одговор	Персоналот на итните и други служби кои пристигнуваат први на местото на инцидентот (полицијата, пожарникарите, итните медицински служби, други службите за одговор, итн.)

Incendiary device=Запалка	Направа дизајнирана да предизвика пожар.
Incident= Инцидент	Настан предизвикан поради ослободување/експлозија на РХБ агенсии чии штетни ефекти се во рамките на објектот, индустриуски комплекси или во негова непосредна средина и не претставуваат директна закана за пошироката област и околните населби (на пр. во установата или фабричкиот комплекс, итнт).
Incubation= Инкубација	Период на внесување на микроорганизмите во телото до појавата на првите симптоми на болеста.
Internal safety cordone= Внатрешен безбедносен кордон	Кордон, простор во кој се планира укажување на итна медицинска помош, тријажа и деконтаминација и др. каде спасувачите носат одредена заштитна опрема со ниво на заштита А или Б.
Outer safety cordone= Надворешен безбедносен кордон	Кордон, простор каде се забранува пристап на неовластени лица, кои би можело да ја загрозат операцијата и самите би можеле да се контаминираат. Овој простор е одговорност на полицијата.
Primary Casualty Collection Point (CCP)= Примарно собирно место за настрадани	Локација на која се собираат настраданите од жешката зона пред деконтаминација.
Individual Protective Equipment = Лична заштитна опрема	Лична заштитна опрема, задолжителна за спасувачите со различно ниво на заштита
Public warning=Тревожење на населението	Предупредување на јавноста поради насочување на вниманието за постапување и за заштита на животот и материјалните добра.
Risk zone=Зона на ризик	Подрчје каде постои веројатност за настанување на загуби, повреди или штети од РХБ агенсите на кои би биле изложени граѓаните и материјалните добра. Во зависност од растојанието од РХБ агенсот, постојат: <ul style="list-style-type: none"> - Зона со висок ризик = жешка зона - Зона со среден ризик = топла зона - Зона со низок ризик = ладна зона - Зона без ризик= надвор од ладната зона

<p>Safety Officer=Офицер за безбедност</p>	<p>Овластен искусен службеник од надлежен полициски оддел, претовпожарен одел или друга служба за заштита и спасување за поружање на поддршка на командата на инцидентот во управување со инцидентот – обезбедува и доставува информации за ублажување на последиците и безбедноста на спасувачките активности како би помогнал на командата во донесување на ефикасни и ефективни одлуки.</p> <p>Помеѓу споменатите се и следните обврски:</p> <p>а) пред инцидентот: едуцира и обучува, континуирано го проценува ризикот од инцидентот или несреќата и алармира за неопходноста од итни акции;</p> <p>б) во текот на инцидентот: воспоставува контролна зона; Ги координира постапките со командата на инцидентот према природата на инцидентот; континуирано го проценува ризикот; ја следи радиокомуникацијата; надгледува правилно користење на опремата; ја следи правилната примена на мерките за безбедност на теренот; предлага промена на големината на безбедносните зони; ја определува потребата од дополнително ангажирани службеници за безбедност; го контролира местото на инцидентот и сите пристапни прилази; ја оценува безбедноста на хеликоптерскиот лет при слетувањето;</p> <p>в) после инцидентот: учествува во анализа и извештај за ситуацијата; учествува во научените лекции и др.</p> <p>Овие лица се иманувани, обучувани и оспособени за извршување на горе наведените задачи.</p>
--	---

Прилог 2: Табела на опсег на смртоносниот бран

ТИП НА ВОЗИЛО	ОПИС НА ВОЗИЛО	Максимален капацитет на експлозив	Смртоносен воздушен удар	Минимално растојание за евакуација	Опаснос од стакло што
Патничко моторно возило	Sedan Kompakt	227 kg. (u rezervoaru)	30 m.	457 m.	381 m.
Патничко моторно возило	Limuzina Sedan	455 kg.	38 m.	534 m.	534 m.
Патнички, транспортни или товарни возила	Патнички или товарни возила	1.818 kg.	61 m.	838 m.	838 m.
Товарно возило	Мал камион	4.545 kg.	92 m.	1.143 m.	1.143 m.
Товарно возило	Камион или H20/цистерна за гориво	13.636 kg.	137 m.	1.982 m.	1.982 m.
Товарно возило	Полуприколка	27.273 kg.	183 m.	2.134 m.	2.134 m.

Прилог 3: Табела за брза идентификација на оружје за масовно уништување во областа

Табела за целисходна идентификација на оружјето за масовно уништување кое причинува уништување			
АКО:	И:	И:	ТОГАШ СЛЕДНОТО БИЛО ВЕРОЈАТНО УПОТРЕБЕНО ВО ИНЦИДЕНТОТ:
Има значителен износ на конвенционален експлозив			Само конвенционален експлозив, или конвенционален експлозивен бил користени за дисперзија на радиолошки супстанции
Имаше мала експлозија или немало никаква експлозија	Жртвите го чувствува мирисот на лук	Нема веднаш видливи симптоми на изложеноста	Иперит гас
		Жртвите доживуваат болка во очите и кожата и црвенило на кожата	Луизит
	Жртвите не го чувствува мирисот на лук	Нема видливи симптоми на изложеност	Конвенционален експлозив, запаливи супстанции и / или биолошки агенси
		Жртвите доживеале конвулзии, напади и несвесност	Нервен агент
		Жртвите имаат тешкотии со дишењето и/или подлабоко и побрзо дишење	Крвни агенси
		Жртвите се закашлуваат и се задушуваат	Загушливци агенси

Прилог 4: Матрица на симптоми на биолошки агенси

ЗНАЦИ И СИМПТОМИ	Антракс (Anthrax)	Чума (Plague)	Туларемија (Tula-remia)	Бруце-лоза (Bruce-llosis)	Q-Т _{ре} -ска (Q-fever)	Вари-ола (Vari-ola)	VEE	VHF	Ботули-нум (Botu-linum)	Ентеро-токсин (Entero toxin)	Рицин (Ricin)	Мико-токсин (Muso-toxin)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Температура	X	X	X	X	X	X	X	X		X		
Замор	X			X								
Сува кашлица (непродуктивна)	X		X		X					X	X	
Болки во градите	X										X	X
Недостаток на здив	X											
Кашлица со крвав спутум		X										
Мачнина						X	X		X	X	X	X
Треска			X	X	X			X		X		
Главоболка			X	X	X	X	X			X		
Болки во мускулите			X	X	X		X	X			X	
Вкочанетост на мускулите						X						

Тремор						Х						
Повра-ќање						Х	Х			Х	Х	Х
Краста						Х						
Сонливост							Х					
Воспалено грло							Х					
Дијареа	Х						Х			Х		
Хеморагија		Х						Х				
Хематоми								Х				
Хипотензија								Х				
Прогресивна слабост на екстремитетите									Х			

Прилог 5: Матрица на симптоми за хемиски, радиолошки распрснувачки уреди, нуклеарни, запаливи, експлозивни средства

ЗНАЦИ И СИМПТОМИ	Радиоакт. зрачење	Нечиста бомба (RDD)	Уреди за согорување	Нервни агенси	Пликавци агенси	Луизит	Крвни агенси	Надразливци	Иританти	Експлозивни
Треска					X	X				
Непродуктивна кашлица								X	X	
Губање на здив							X		X	
Главоболка							X			
Повраќање				X		X	X	X		
Прекини во дишењето					X					
Мачнина	X			X		X		X		
Изгореници	X		X							
Собирање на зениците				X						
Шмркање				X						
Тешко дишење				X		X		X	X	

Губење свест				X						
Грчење				X	X		X			
Прекин во дишењето				X						
Обилен секрет				X						
Потење				X						
Чувство на слабост				X			X			
Инертност					X					
Апатија					X	X				
Летагрија					X					
Моментална болка во очите						X			X	
Губење на видот						X				
Моментална болка на кожата						X			X	
Појавување пликови					X					
Промукнатост					X					
Губење на гласот					X					
Депресија						X				
Миризба на лук						X				
Миризба на						X				

гераниум										
Забрзано дишење							X			
Вртоглавица							X			
Срцеви симптоми							X			
Мириз на изгорени бадеми							X			
Мириз на праски							X			
Гушење								X		
Стегање во градите								X		
Мириз на хлор								X		
Мириз на варикина								X		
Мириз на пливачки базен								X		
Мириз на сено или свежо покосена трева								X		
Неконтролирано затварање на очите									X	
Чувство на боцкање на влажна кожа								X	X	
Мириз на лак за коса									X	
Мириз на црн бибер									X	
Траума		X							X	

Видно спалена/ јагленисана облека										X
Рани од проектили										X
Ослабен слух										X
Привремено слепило										X
Крварење од ушите										X

Прилог 6: Преглед на минимум стандарди за опрема и материјално технички средства за РХБ заштита

Прегледот на минимум стандарди за опремата и материјално Технички средства (МТС) во различни фази на РХБ одговор дава само препораки но во ниеден начин не фаворизира одредена врста, тип или производител.

1. СОБИРАЊЕ И ПРОЦЕНКА НА ИНФОРМАЦИИ за ИНЦИДЕНТОТ

1.1. Собирање и потврдување на информации, следење и проценување

➤ **Опрема и алатки (вклучувајќи документација):**

- Прашалник,
- Информатичка технологија (електронски комуникации),
- Мерни станици-за автоматска детекција на радијацијата,
- Директни телефонски линии,
- Радио врски,
- Географски информации (мапи),
- Планови за заштита и спасување-специфични извади за РХБ заштита.

1.2. Пристапување и пристигнување на припадниците на тимовите за одговор на местото на инцидентот

➤ **Опрема и МТС (вклучувајќи и документација):**

- Лична заштитна опрема,
- Опрема за радиолошка, хемиска и биолошка идентификација и мониторинг (лична, мониторинг на границата на контаминираната зона и анализи),
- Џебно издание на ова Упатство,
- Опрема за меѓусебна комуникација на тимовите (мобилни радиостаници за јасна говорна комуникација),
- Главна шема на радиоврските,
- Географски информации (електронски и печатени карти),
- Релевантни планови за заштита и спасување - специфични извади (за РХБ заштита).

2. МЕНАЦИРАЊЕ СО МЕСТОТО НА ИНЦИДЕНТОТ - изолирајте ја место за да го намалите ризикот од ефектите на РХБ контаминација

2.1. Првични мерки

➤ Опрема и МТС (вклучувајќи и документација):

- Цебно издание на ова Упатство,
- Опрема за детекција, идентификација и мониторинг (лична, мониторинг на границата на контаминираната зона и анализи),
- Опрема за лична заштита (респираторна заштита, одеа за хемиска заштита),
- Лента за обележување на кордонот и ознаки за маркирање (иглици, стапови, табли итн.)

2.2. Превенција-спречување на распространување на ефектите од контаминација

➤ Опрема и МТС (вклучувајќи и документација):

- Цебно издание на ова Упатство,
- Опрема за детекција, идентификација и мониторинг (лична, мониторинг на границата на контаминираната зона и анализи),
- Опрема за лична заштита (респираторна заштита, одеа за хемиска заштита),
- Лента за обележување на кордонот и ознаки за маркирање (иглици, стапови, табли итн.)
- Опрема за деконтаминација (примарна-итна, масовна, клинички),
- Прифатни центри за настраданите/жртви од неповолни временски услови.

2.3. Дополнителни заклучоци (за безбедносни параметри и докази)

➤ Опрема и МТС:

- кордон лента, ознаки и бариери,
- опрема за снимање (видео/фотоапарати),
- кеси за доказен материјал,
- Опрема за детекција, идентификација и мониторинг (лична, мониторинг на границата на контаминираната зона и анализи).

3. ЗАШТИТУВАЊЕ И СПАСУВАЊЕ НА ЖИВОТИТЕ-спасување животи, издавање на предупредувања и менаџирање на евакуација

➤ Опрема и МТС (вклучувајќи и документација):

- Опрема за лична заштита (респираторна заштита, одеа за хемиска заштита)
 - Систем за снимање во жешката зона личен (снимање на спасувачите),
 - Опрема за деконтаминација (примарна-итна, масовна, клинички),
 - Кеси за лични предмети (или пластични кеси-големи и мали, за предмети и вредни предмети кои им припаѓаат на настраданите кои треба да се деконтаминираат) и налепници за соодветно обележување на кесите/контејнери со предмети,
 - Облека за настраданите после деконтаминација,
 - Опрема за детекција, идентификација и мониторинг (лична, мониторинг на границата на контаминираната зона и анализи),
 - Медицински третман (траума, профилакса итн.),
 - Транспорт (амбуланта, автобус и итн.),
 - кордон лента, ознаки и бариери,
 - припремена документација,
 - Веб-страна,
 - СМС пораки (освен за комуникација во жешката зона),
 - Користење на медиумите како задолжителна форма за јавно предупредување (телевизија, радио)

4. ДОПОЛНИТЕЛНА СПЕЦИЈАЛИСТИЧКА ПОДДРШКА - специјалисти за тревожење, известување на соодветни институции и служби и обезбедување дополнителни специјализирани ресурси

4.1. Известувања

- **Опрема и МТС (вклучувајќи и документација):**
 - Листа на специјалисти,
 - Технологија за информирање (компјутери, телекомуникации и сл.),
 - Директни телефонски линии,
 - Географски информации (електронски и печатени карти),
 - Релевантни плански документи-план за заштита и спасување (потребни извади за РХБ заштита),
 - транспорт на специјалистите до местото на настанот.

4.2. Процена

- **Опрема и МТС (вклучувајќи и документација):**
- Опрема за детекција, идентификација и мониторинг (лична, мониторинг на границата на контаминираната зона и анализи),

- Географски информации (електронски и печатени карти),
- Релевантни плански документи - план за заштита и спасување (потребни извади за РХБ заштита),
- Локации на критична инфраструктура на местото на инцидентот,
- Алатки за предвидување на опасност,
- Метеоролошка опрема и хемиски пресметки

4.3. Интегрирање на поддршка

➤ **Опрема и МТС (и логистички барања):**

- Обезбедување на храна и пијалоци, административни капацитети, капацитети за спиење за тимовите за прв одговор и капацитети за ресурсите за поддршка

4.4. Идентификација на супстанцијата-контаминантот

➤ **Опрема и МТС:**

- овластени лаборатории.

4.5. Поддршка на настраданите

➤ **Опрема и МТС и друга логистика**

- Претходно идентификување на потенцијалните сместувачки капацитети,
- Профилакси,
- Технологија за информирање (компјутери, телекомуникации и сл.),
- Одредување на телефонски броеви/линии,
- Обезбедување на храна и пијалоци, административни капацитети, капацитети за спиење за тимовите за прв одговор и капацитети за ресурсите за поддршка

4.6. Информации за јавноста

➤ **Опрема и МТС:**

- Припремена литература,
- СМС пораки,
- Употреба на медиумите (телевизија, радио).

4.7. Деконтаминација на животната средина и расчистување на местото на инцидентот

➤ **Опрема и МТС и друга потребна логистика:**

- **Опрема за детекција, идентификација и мониторинг (лична, мониторинг на границата на контаминираната зона и анализи),**
- Специјалистичка опрема и лична опрема за деконтаминација на големи простори (финално РХБ чистење на теренот),

- Мртвечници за контаминираните мртви тела,
- Персонал и опрема за отстранување на контаминиран отпад/урнатини.

4.8. Пост-инцидент и долгорочни активности

➤ Опрема и МТС и друга логистика и услуги:

- Вмрежување на советниците,
- Здравствени објекти за следење на здравјето,
- Привремено/ постојано сместување,
- Собирање на финансиски средства.

Прилог 7: Карактеристики на заштитните нивоа А, Б и Ц

1. Ниво-степен на заштита А:

Ова ниво претставува највисока заштита кога е идентификуван или постои потенцијален ризик на биолошка закана или постои изложеност на течна или гасовита опасна супстанција. Потребна е највисока заштита на кожата, очите и респираторен тракт. Ова ниво се постигнува со носење на:

- одело што овозможува **целосна** (капсулирана) **заштита** од хемикали,
- заштитна маска со заштита на целото лице
- сопствени апарати за дишење SCBA-класа 1 (Self-Contained Breathing Apparatus) или респиратор за воздух (SAP)
- заштитни чизни отпорни на хемикалии
- два пара на хемиски отпорни ракавици (внатрешни и надворешни) и
- апарат за двонасочна радио комуникација.

2. Ниво-степен на заштита Б:

Ова ниво претставува највисока заштита на респираторни органи а ниско ниво на заштита на кожата. Се носи и при влез во многу контаминирана радиоактивна зона. Се постигнува со носење на:

- одело едноделно или дводелно за **заштита** од хемикали
- заштитна маска со заштита на целото лице
- сопствени апарати за дишење SCBA-класа 2 (Self-Contained Breathing Apparatus) или респираторот за воздух (SAP)
- заштитни чизни
- заштитни ракавици (внатрешни и надворешни) и
- апарат за двонасочна радио комуникација.

3. Ниво Ц

Ова ниво бара ниско ниво на заштита на респираторни органи и ниско ниво на заштита на кожата. Адекватно е и при радиоактивна контаминација. Се постигнува во носење на:

- одело класа 3 и 4
- заштитна маска
- заштитни чизни
- заштитни ракавици

Заштитата од висока експозиција на радиоактивно зрачење неможа да обезбеди ниедно од горенаведените нивоа

Прилог 8: Табела за начинот на гасење при инцидент во транспорт на опасни материји

ОПАСНИ МАТЕРИИ
Таблица на најчесто превезувани материји

UN број	МАТЕРИЈА	ОПАСНОСТ	Дејствување
1001	Ацетилен	239	Распрскување со вода, прав, CO2
1005	Амонијак	268	Не додека истекува, ладење, распрс.со вода
1011	Бутан	23	Прав, CO2
1017	Хлор	266	Посебен третман, ладење, вода
1038	Етилен	223	Прав, CO2
1050	Хлорово-дород	286	Посебен третман, ладење
1072	Кислород	225	Не гори, го потпомага горењето
1090	Ацетон	33	Распрскување со вода, прав, CO2
1095	Алкохол	33	Вода, прав, CO2
1170	Етанол, Етилалкохол	33	Вода, прав, CO2
1202	Дизел гориво	30	Ладење на садот, прав, пена, CO2
1203	Бензин	33	Ладење на садот, прав, пена, CO2
1263	Бои, Лакови	33	Ладење на садот, прав, пена, CO2
1267	Сурова нафта	33	Ладење на садот, прав, пена, CO2
1381	Бел фосфор	436	Посебен третман, песок, графит
1428	Натриум	X423	Сув песок, прав, цемент
1671	Фенол	68	Прав, CO2
1789	Хлороводор. кис.	80	Да се разредува со вода
1790	Флуороводор.к ис.	886	Не гори, реагира со вода
1830	Сулфурна киселина	88	Не гори, предизвикува опекотини
1965	Пропан-бутан	23	Прав, CO2
1978	Пропан	23	Не додека истекува, прав, CO2
1987	Алкохол чист	30	Вода, прав, CO2
2014	Водород пероксид	58	Распрскување со вода
2257	Калиум	X423	Сув песок, прав, графит

Дирекција за заштита и спасување

268	Ознака за ОПАСНОСТ
1005	UN број

**X- ако стои на прво место во ознаката за Опасност
НЕ СМЕЕ да се употребува вода**

Првата бројка-Главна опасност:

0	Материјата не е посебно опасна
1	Експлозивни материи
2	Гас
3	Запаливи течности
4	Запаливи цврсти материи
5	Оксиданси-органиски пероксиди
6	Отровни (токсични) материи
7	Радиоактивни материи
8	Корозивни материи

Втората и третата бројка-Дополнителна опасност:

0	Не се заканува дополнителна опасност
1	Експлозивно
2	Се издвојува гас
3	Запаливост на течноста
4	Запаливост на цврстата материја
5	Запаливи (оксидациони) својства
6	Отровност (токсичност) на материјата
7	Здрачење
8	Корозивност
9	Опасност при разложување или полимеризација
Дирекција за заштита и спасување	

Прилог 9: Консултирани прописи, стандарди и публикации

Национално законодавство

- Закон за заштита и спасување ("Сл.Весник на РМ" бр. 93/2012)
- Закон за пожарникарство ("Сл.Весник на РМ" бр. 67/2004 и 55/2013)
- Уредба за спроведување на мерката радиолошка, хемиска и биолошка заштита пожарникарство ("Сл.Весник на РМ" бр. 91/2010)

Меѓународни прописи, стандарди и стручни публикации:

- Сеопфатна политика на НАТО за ХБРН заштита (НАТО/НАС, 2009);
- Насоки на НАТО за прв одговор на РХБН инцидент (НАТО/СЕР, 2008);
- Насоки на силите за прв одговор на РХБН инцидент (SRSA, 2005);
- Водич на силите за одговор на инцидент со вклучено оружје за масовно уништување (Програма за антитерористичкиа помош на САД, 2005)
- Препораки на Светска здравствена организација за третман на загрозени на масовни собири со појава на заразни болести (WHO, 2008);
- Водич за одговор на инциденти со вклучени нуклеарни и радиолошки агенци (IAEA, 2005);
- Прирачник за стандардни оперативни постапки, одговор на ХБРН инцидент (Министерство за сигурност на Босна и Херцеговина, 2011).

Изработил:

Грозданка Наумовска

Блага Цветковска

Одобрил:

Грозданка Наумовска

Согласен: д-р Маја Тимовска

ДИРЕКТОР
Аднан Цафероски

